BASSIANI LANDI PLACENTINI PHILOSOPHI ET MEDICI OPVSCVLA.

PATAVII.

Apud Iacobum Fabrianum, Menſis Martij Anno. M. D. LII.

BIBLIOTECA NAZIONALE 1872 FIRENZE

BIBLIOT. CL. E. R. REG. S. MICH. FLOR.

33

Ecphraſis de Motu.

Ecphraſis de Tempore.

Ecphraſis de Loco.

Præfatio in Aphoriſmos Hippocratis.

Libellus de Vacuatione.

Πέτρου τοῦ Κορτωναίου.

Βίβλον ὃ συμφέρτην σπουδαίοις τήνδε πονήσας
Βασιανὸς, τέκμαρ ὤπασεν ἐσσομένων.
Τοῖς γὰρ ἀπαιδεύτοις, φθονερὸν κῆρ οἷς ἐμαράνθη,
Πᾶσι γε μὲν νοέειν μισθὸν ὀφειλόμενον.
Καὶ νόον ἐκτελέθειν μάλα ἔλπεται, οὕνεκα πάσαιν
Αὐτὸς ἔχει χλωρῆς φάρμακα τηκεδόνος.

PETRO FRANCIſco Contareno Patritio Veneto, & Senatori optimo, atq; Philoſopho grauiſſimo, Baſſianus Landus. S. P. D.

SCRIPSIT Olim Montanus Veronenſis, metaphraſim eorum, quæ pertinent ad compoſitionem medicamentorum, pro qua, aduerſus calumniatores ſolebat dicere, materiam quidem ſe eſſe mutuatum à Galeno, formam uero eſſe ſuam, & ideò meliorem partem iure optimo ſibi potuiſſe uendicare. Ego quoque conſcripſi Ecphraſim totius phyſiologiæ, in qua non diffiteor rei inuentionem eſſe pro-

priam Ariſtotelis, ſed ordinem, & methodum, & perſpicuitatem mihi uendico. Hanc ſanè partem, quæ potior eſt, qui poſſunt adinuenire, illi communia dicunt propriè, quo nihil eſſe difficilius noſter Horatius putauit. Proinde deſino mirari, cur hoc noſtro ſeculo, tum Medici, tum Philoſophi id ipſum uel profitendo, uel ſcribendo præſtare aut non posſint, aut nolint. Et ſi qui ſint, quos quidem perpaucos eſſe reor, hacteuus mihi non licuit iudicare. Qui enim nihil ſcriptis commendarunt, ſed de alienis ſe conſtituunt perpetuò & libenter Iudices & criticos, nullam cenſuram aliorum ſubire poſſunt. Ego quidem, qui hoc feliciter præſtare potuerit, neminem alium cognoui, quàm ex medicis, quorum ſcri-

pta nunc extant, Montanum hominem Italum, ex Philoſophis Iuſtum Velſium Germanum, qui & uiua uoce & ſcriptis hodie quoque idem præſtat. Itaque ex totius Phyſiologiæ Ecphraſi eam partem ſelegi, quæ ſpectat ad res ſucceſſiuas, atque uolui ſub tuo nomine in lucem exire, ut ſi comprobari ipſam intellexero, quæ longe difficillima eſt, quod reliqui ſit, poſtea ſinam apparere, quàm diligenter expoliuerim. At omnibus non cupio placere, ſed illis duntaxat, qui ſciunt ex arte, & dicere, & ſcribere: præſertim tibi uni, cuius iudicium tanti facio, quanti æſtimo, & admiror tuam uariarum rerum cognitionem, & in rebus gerendis miram prudentiam. Accuratam uerò illam elocutionis formam neglexi,

ſed ſolum artificium tentaui, ſiquidem ornari res ipſa negat contenta doceri. Vale, & me, ut facis, ama.
Pataui. *X IIII*. Calend. *Mart.*
M. D. L I I.

Digitized by Google

ECPHRASIS DE MOTV.

MELISSVS Ex priſcis Philoſophis celebris vir ſuſtulit motum: quoniam opinabatur, quod mouetur, id omne moueri, per inane ſpacium, non per plenum, ne corpora ſe ſe mutuò penetrarent. Sed quia inane nullum eſt, propterea neq; motum eſſe ratus, conſtituit vniuerſum immobile. Cum autem ſit euidentisſimum vel ipſis ſenſibus motum eſſe in natura rerum, an ſit diſquirere ſuperuacaneum mihi eſſe videtur. Quin ad præſens inſtitutum magis pertinere arbitror, ſi ex perſpecta tota eius natura, differentias atq; proprias affectiones inuenero. Itaq; motus eſt actus rei mobilis, qua mobilis eſt, à motore proficiſcens,

ex termino oppoſito in terminum oppo ſitum, vnus atq; cõtinuus, æquabilis aut inæquabilis, velox aut tardus, vt vicisſi- tudo rerum naturalium ſempiterno tem pore conſeruetur. Actum Ariſto. nun- cupat ἐνδελέχειαν, recentiores philoſo- phi ἐνέργειαν, á Latinis appoſitè dicitur perennis motio, quoniam illa perẽnitas veram motus naturam ſignificat. Cuius quidem terminus, in quem deſinit, πάθος vocatur, hoc eſt pasſio. Motus ergo non eſt pasſio, vt aliqui falſò opinantur, quia terminus ille eſt forma. Forma autem neq; mouet, neq; mouetur, ſed id dun- taxat aut mouet, aut mouetur, quod eſt compoſitum ex materia ſimul & forma. Quod dixi de forma, idem iudican- dum eſt de ſola materia. Sed rectius πάθησιν appellaſſent, quæ eſt quædã itio & actus ad ipſum πάθος. Interdum ta- men Galenus in lib. de ſymptomatum

differentiis πάθημα & πάθος ſumit pro ipſa motione & actu, non pro termino immobili, id quod Ariſtoteli minime placet. Siquidem de eius ſententia motus ſit ad paſſionem. Nam ſi motus eſſet paſſio, tunc motus eſſet ad motum. Conſtat igitur paſſionem eſſe terminum ſiue formam, in quam deſinit motus. Itaq;, quia motus eſt perennis motio ad paſſionem, neceſſarium eſt aliquod ſubiectum eſſe capax motionis & paſſionis: nam motus cieri non poteſt, niſi quippiam moueatur: nihil autem poteſt moueri, niſi præſente motu: motus præſens, eſt ipſa motio, ſiue ipſum moueri: motus enim atq; motio ſunt ſubiecto idem, ſola ratione differunt: quandoquidem motus & motio ita diſtinguantur, vt paſſio & pati, actio & agere, albedo & albeſcere: nam moueri eſt no-

tius, quàm motus, quia quod mouetur, id videmus, motum non videmus: quod patitur ſimiliter videmus, at paſſionem non videmus. Quot igitur erunt ſubiecta genera, in quibus reperitur motus, & ex quibus eſt motus, & in quæ eſt pariter motus, totidem quoque erunt ſpecies, ſiue differentiæ ipſius. Porrò ſubiecta genera plura quàm decem nec excogitari, nec conſtitui poſſunt, in quibus comperitur motus. Sed ex his decem ſummis rerum generibus non poteſt reperiri in pluribus, quàm in tribus, nimirum in Qualitate, in Quantitate, & in loco. Motus namque in his tribus eſt, & ex his eſt, & in hæc tria terminatur: quia terminus motus eſt aut paſſio, aut locus: paſſio rurſus eſt, aut qualitas, aut quantitas. In reliquis ſubiectis rerum generibus, non eſt motus: propterea quòd in illis non reperitur

contrarium, motus autem eſt inter contraria. Quód nec in ſubſtantia reperiatur, neq; in relatione, neq; in actione, neq; in paſsione, neq; in tempore, ſed potius tempus in motu, neq; in ſitu, neq; in ipſo habere, his planiſsimè conuincitur argumentis. Non eſt quidem in ſubſtantia, quia ſubſtantiæ nihil eſt conrrarium, at motus eſt in contrariis. Sed contra dicat quis, in ſubſtantia ſunt priuantia, ergo ſunt contraria. Atqui duplex eſt priuatio, altera quidem generationis & ſubſtantiæ, qualis eſt priuatio formæ in materia, altera vero eſt motus, atque accidentium. Priuatio ſanè accidentium eſt vera contrarietas. Non in actione & paſsione, neque in motu, neque in mutatione: quoniam motus eſt actio, & paſsio, atque mutatio, paſsionem nunc intel-

ligi volo παθησιν. Si igitur eſſet in actione & paſſione, motio eſſet in motione. Hoc ipſum pronunciatum poteſt trifariam intelligi motionem eſſe motionis, aut eſſe ſubiectum motionis, aut eſſe terminum, à quo incipit, hoc eſt eſſe ex motione, aut terminum, in quem deſinit, hoc eſt eſſe in motionem. Subiectum non eſt, quia ſubiectum, quando incaleſcit, aut creſcit, aut decreſcit, aut loco mouetur, tunc motio non eſt ſubiectum calefactionis, aut incrementi, aut decrementi, aut loci: ſed eſt ſubſtantia corporea, in qua eſt motus. Nec eſt terminus, in quem deſinit, hoc eſt in motionem: nec is, à quo incipit, hoc eſt ex motione: quia ſequeretur, vt idẽ ſimul eodem tempore per ſe mutaretur in oppoſitos motus, vt ſanatio eſt mutatio ex morbo in ſanitatem, quia motus eſt mutatio ex forma in formam: ſi autem ſa-

natio in ſanitatem eodem tempore eſſet in motionem, neceſſarium foret eſſe nõ in ſanationem, ſed in ægrotationem, quia ita motus eſt inter contraria, vt generatio & interitus inter contradicentia, vt ens, non ens: eſt, nõ eſt: ergo idem ſimul eſſet ſanus & æger. Dixi per ſe, quia ex accidenti poteſt aliquid in oppoſitos motus cieri: poteſt enim quiſpiã ægrotare ſimul & currere & diſcere, ſed accidit ægrotanti currere, aut diſcere. Præterea ſi motionis eſſet motio, & generationis generatio, & mutationis mutatio, tunc ſequeretur, vt generationis eſſet in immenſum progresſio, quia generatio, quæ generatur, ex generatione eſt antecedente, & alia ſubinde ex alia, & alia infinitè ex alia: ergo nihil poterit per ſe generari, aut mutari, quia in infinito neq; primum, neq; ſecundum, neq; tertium eſt. Huc etiam perti

net, quòd quippiam eſſet multò ante, quàm ſit: nam ſi generatio generatur ex generatione, neceſſarium eſt vt vna ſit poſterior & altera prior: poſterior nondum eſt, quia quod fit, id nõ dum eſt, prior eſt, quia facta eſt, ergo idem eſſet ſimul, & non eſſet. Ad extremum efficeretur, vt quod generatur, idem tunc interiret, cum generatur, & viciſſim quod interit, id tunc generetur, quando interit: hoc eſt generatio idem eſſet quod interitus, & interitus quod generatio. Id quod liquidò conſtabit ex duabus poſitis & cõſtitutis hypotheſibus, quarũ hæc prima eſt. Vnius atq; eiuſdem rei eſt generatio & interitus, atq; prorſus omnis motus oppoſitus, pariter & illi aduerſa quies: nam idem corpus, quod mouetur, poteſt etiam quieſcere, & quod caleſcit, idem refrigerari. Altera vero

eſt,nihil poteſt generari, quod interdū non intereat,& reciprocatur. Si ergo generatio hominis eſt mutatio ex ſemine in corpus ſentiens,neceſſarium eſt vt generatio ſit interitus,quia ſi huius generationis eſt generatio,non alia eſt quàm generatio cadaueris, quæ eſt interitus, ſiue corruptio viui corporis: ergo dū generatur homo,interea corrumpitur, ſiue interit,& contrà. Itaq; motio non eſt motionis vt terminus à quo incipit,neq; vt terminus in quē deſinit. Simili quoq; ratiōis modo nec eſt vt ſubiectum, ſiquidē in omni mutatione duo oporteat adeſſe, vnum quidem quod ſit ſubiectū,ſiue materia ex qua, vel in qua ſit mutatio: ex qua,vt generatio & interitus,in qua,vt motus: alterum verò,quod ſit ſubiectū: ad quod ſit mutatio vel ad formā,vel ad paſſionem,vel ad locum, & vtrunq; oportet eſſe diuerſum vnum ab altero,

atq; adeo ab ipſa mutatione. Propterea ego ſciſcitarer abs te, qualis materia ſub ſit mutationi, ex qua, vel in qua, & in quam ſit. Non profectò reſpondebis eſſe mutationem, quia vterq; terminus debet eſſe diuerſus à mutatione. Atqui mutatio non eſt diuerſa à mutatione, ergo mutatio non eſt ſubiectum mutationis: ſed ſubiectum eſt vel corpus ſimplex, vel cõpoſitũ, vel anima: & vt mutatio ad diſciplinam non eſt diſciplina, quia nemo ante ſcit, quàm diſcat, ſed poſtquam didicit, ſic generationis non eſt generatio. Non enim qui eſt in via, idem eſt in termino, ad quem ducit via: & qui proficiſcitur Thebas, nõdum eſt Thebis. Quid quæris? ſi motionis altera motio eſſet materia, profectò erit neceſſarium alterationis eſſe vel alterationem, vel accretionem, vel lationem. Alteratio quidem eſſe non poteſt, quo

niam, vt nuper probabam, nec generationis eſt generatio, neq; vllius mutationis eſt mutatio: neq; accretio, neq; latio, quia quod alterabitur, idem etiam feretur & augeſcet: proinde alteratio erit incrementum, aut latio. Poteſt tamen mutatio eſſe ex accidenti mutationis, vt ſubiecti, quandoquidem poſsit Socrates, qui ſanatur, currere pariter & diſcere, ideo accidit ſanationi currere & diſcere, quia accidit Socrati: ſed hæc motio eſt valde aliena à ſcientia de motu. Quòd autem non ſit in reliquis generibus, notius eſt, quàm vt à me demonſtretur. Relinquitur ergo, vt ſit nec in pluribus, neq; in paucioribus, quàm in tribus, tum in genere qualitatis, tum in genere quantitatis, tum in loco: non quia moueatur qualitas, aut quantitas, aut locus, quia termini ſunt quædam

formæ, proinde immobiles: ſed propterea in his ſtatuitur, quòd ex qualitate in qualitatem, aut ex quantitate in quantitatem, aut ex loco in locum fiat motio, hoc eſt ex forma in formam, ſiue ex paſſione in paſſionem, vel locum. Cum igitur in tribus generibus duntaxat motus reperiatur, illius tres erunt tantum ſpecies, ſiue differentiæ ſuis nominibus diſtinctæ. Itaque motus in qualitate dicitur ἀλλοίωσις, à noſtris alteratio vertitur, quod quidem nomen eſt commune omnibus motibus, qui fiunt in qualitate, & in qualitatem. Plato tamen accommodauit plerunque ad generationem & interitum, niſi metaphoricè tranſtulerit ad illud genus alterationis, quæ eſt mutatio qualitatis in ſubſtantia, quæ nuncupatur differentia ſiue qualitas οὐσιώδης, hoc

eſt eſſentialis: quandoquidem conſti-tuat eſſentiam rei, à qua non poteſt ſeiungi ſine ipſius interitu, vt nec calor ab igne, nec frigus à glacie. Sed alteratio eſt duplex, vna quidem eſt mutatio ex forma contraria in formam: formam in præſentia volo intelligi paſſionem, vel locum: paſſionem quidem tam in qualitate, quàm in quantitate: verbi cauſa ſanatio eſt motus, ſiue mutatio ex ægritudine in ſanitatem. Sanè ægritudo & ſanitas ſunt formę, & termini ſanationis, qui quidem termini ſunt immobiles, non enim mouentur, ſed generantur, quia ſubitò fiunt, & hæc generatio non eſt ἁπλῶς γένεσις, ſed eſt vel quædam generatio, vel alicuius generatio, quia eſt generatio accidentis: nam generatio ſimplex eſt mutatio ſubſtantiæ. Altera verò eſt eiuſdem formæ, qualis eſt

mutatio ex minus albo, vel minus cali-
do,in magis album,vel magis calidum.
Eſt quoq; id poſtremum genus alteratio
nis inter contraria,quia minus album ni
gri naturam,quemadmodum minus ca
lidum frigidi obtinet,vt mutatio tepi-
dæ aquę ad gelidam, obtinet naturam
calidæ, & ad feruidam ſubit naturam
gelidæ:proinde nominatur ab Ariſtot.
5.phy.πῇ ἀλλοίωσις,hoc eſt quædã al-
teratio, ſiue alteratio quadam ex par-
te. Iam verò motus in quantitate, vt
vnum commune nomen deſideratur,(eſt
enim duplex αὔξησις καὶ φθίσις, in cre-
mentum & decrementum) ſic in loco
motus neq; proprium, neq; commune
nomen habet. Nam φορὰ, quæ à La-
tinis appellatur latio propriè & appo-
ſitè,conuenit illis corporibus,quæ natu-
ra mouentur,& cum loco mouentur,tũc
nõ habent in ſua poteſtate,vt quieſcãt:

nec quando quieſcunt in,illis ſitũ eſt,vt
motũ ex ſe auſpicentur: cuiusmodi eſt
motus illorũ corporum grauiũ & leuiũ,
quæ ſunt inanimia. Proinde ob egeſta-
tem ſermonis cum Græci, tum Latini
φορὰ, hoc eſt latio,tranſfertur ad om-
nia genera motuum, qui ſunt in loco, &
cientur ad locum. Motus porrò, qui
eſt in loco, duplex eſt genus, alterum
commune,& alterum proprium. Com-
mune eſt, quod pluribus in rebus ineſt,
quàm cætera genera motuum, & per
plura vagatur genera: pluribus qui-
dem in rebus,quoniam hæret & corpo-
ribus caducis,tam ſimplicibus,quàm cõ
poſitis,atq; adeo cœleſtibus, cœleſtia nã
que in loco mouentur. Per plura vaga-
tur genera,quoniam transfertur & ad
accretionem,& ad imminutionem: nam
accretio motus eſt, quo non tota mole,
ſed partibus corpus mutat locum, vti

ſtirpes, quæ creſcentes occupant ampliorem locum humi adhæreſcentes: imminutione accipiunt humiliorem & minorem locum. Et ſi nec in accretione, neq; in imminutione mutatur locus tota mole, tamen hic motus differt à motu cœli, quia cœlum in eodem loco ſemper conuertitur, eundem perpetuò tenens locum, partibus per viciſſitudinem ſubeuntibus. At verò motus proprius eſt ille, quo corpus omnino, & tota ſua mole mutat locum. Iccirco philoſophi audito nomine motus, per antonomaſiã intelligi volunt mutationem loci, quam τὴν φορὰν Ariſtote. nuncupauit: quemadmodum medici bilem ſine aliqua adiunctione κατ᾽ ἐξοχὴν intelligunt flauã. Nec ſolum eſt communis, & proprius, verum etiam eſt prior omni motu, tum natura, tum ratione, tum tempore. Proinde nemini debet mirum videri, ſi Ari.

ſæpe lationem diuiſit in tres motus ſpecies, vnam propriam, & reliquas duas communes. Cæterum qualiacunque ſint genera motus, diuiſione hactenus inuenta, neceſſarium eſt, vt habeant rẽ mobilem ſibi ſubiectam: quia omnis motus eſt in re mobili, hoc eſt in eo, quod mouetur, vt calefactio eſt in ligno, non in termino à quo incipit, veluti in frigore, neq; in termino in quem deſinit, vt in calore, quia eſt forma & finis, finis autem eſt immobilis: proinde admonet Auer. cum eo non eſſe diſputandum, qui cogitat & contendit formam moueri, quemadmodum inter initia explanabam. At ſi in aliquo eſſet termino, veriſimilius eſt in termino ad quem tendit motus, eſſe, quàm in eo vnde fit: quia motus ſumit nomen à termino, i quẽ deſinit, vt motus in ens, denominatur generatio, quanquam incipit à

non ente:& motus in non ens vocatur in teritus,quamuis incipiat ab ente:& motus in calorem deſinens ,nominatur cale factio:quanquam, incipit à frigore. Motus ergo eſt in eo ,quod mouetur, quia eſt ſua materia,in qua eſt: id quod oſten dit breuis & propria definitio tradita ab Ariſt.3.phy. definit enim motum eſſe Endelechiā rei mobilis,vt mobilis eſt: ergo motus eſt in eo, quod mouetur:& quia res mobilis patitur & recipit motum, ideo motus ſæpe vocatur paſſio. Sed quo ad res mouetur,& motus vtroque termino ita concluditur, vt partim ſit in termino, à quo recedit, & partim in termino, ad quem accedit, ſed nullo adhuc perfectè potitur, interea motus eſt: quandiu enim motus fit, tandiu eſt, vbi deſinit fieri, continuò etiam deſinit eſſe: perpetuò fluit, & nunquam permanet in re mobili, qua mobilis eſt:

res namq; , in qua eſt motus,nobis indicat eius naturam : cuius rei illud eſt argumentum,quòd talem motum conſueuimus appellare, qualis eſt res mobilis,qua mobilis eſt. Ne longius abieris,res mobilis cenſetur eſſe,quia poteſt moueri aut per ſe, aut ex accidenti, aut per partem. Per ſe ea eſt,quæ habet in ſe motum,& motus à nullo pendet. Ex accidenti verò, aut perpetuò, aut non perpetuò:perpetuò quidem,quia nunquam per ſe mouetur: quandoquidem ſemper alteri hęreat,vt omnia accidentia, vt affectiones, vt anima: non perpetuò quidem,quia aliquando mouetur per ſe, vt nauta mouetur quidem per accidens, ſed abſolutus & ſeparatus à nauigio,per ſe mouetur.Per partem mobilis res, poteſt referri ad mobilem ex accidenti non perpetuò : vt dicimus Socratem male valere, quia oculus

duntaxat male ualet, aut eundem moueri, quia mouet manum, vel pedem, vel aliam partem corporis. Addidi non perpetuò, quia pars ſeparata à ſuo toto, nihil vetat quin per ſe moueatur. Itaque quemadmodum res mobilis variat, ita motum in ipſa cieri tot modis iudicamus. Cieri autem ab aliquo neceſſarium eſt principio: quoniam quod mouetur, id omne moueri ab aliquo motore oportet, quem ſæpiſſime Philoſophi agentem nominauerunt: ideò huc relatus ipſe motus, actio appellatur, ab agente nomen deducens, quemadmodum à re mobili, in qua eſt, & recipitur, dicebam modò appellari paſſionem: vtraque enim cum actio, tum paſſio motus eſt. Conſequitur nãq; naturam motoris pariter, atq; mobilis, vt triplici modo mobile ſimul & motor variant, itaquoq; motum variare comperimus. Nã

motor, qui eſt author motus, aut mouet per ſe, aut ex accidenti, aut per partem: vt medicus medetur alteri per ſe: Ex accidenti, vt medicus ſibi medetur per accidens, quia accidit medico eſſe ęgro, nullus enim agens arte in ſe agit, niſi per accidens, vt muſicus medetur, muſicus ædificat ex accidenti, quia accidit medico eſſe muſico, pariter & ædificatori eſſe muſico. Per partem mouet, vt dicere conſueuimus, Socratem ferire, quia ſola manu ferit, & arborem eſſe in aqua, quia radix eius pars, hęret aquæ. Hæc ſané multiplex motoris natura, transfertur in naturam motus: qualis enim eſt motor, talem efficit motum. Porrò motor quia eſt principium motus, ideo erit rei mobilis in qua eſt motus, aut internum, aut externum. Internum eſt ciens motus primò & per ſe, non ex accidenti, propterea efficit motum naturalem:

quia corpus mobile eò mouetur, quò ſuũ principiũ inclinat & propẽdet, quod dicitur natura. Natura aũt, quę eſt principiũ eius inclinatiõis, & propẽſionis, à nõnullis vocatur grauitas & leuitas: propenſio verò dicitur ῥοπὴ. De illorum igitur ſententia propenſio ſequitur grauitatem & leuitatem, grauitas & leuitas formam, per quam corpus mobile & eſt, & exit in opus. Sed vtrum grauitas & leuitas ſit natura, nunc non facio meam litem: ſatis eſt mihi habere pro comperto, de ſententia Ariſtotelis, motum naturalem cieri à motore, ſiue à principio interno. Externum principium, quod eò mouet corpus mobile, quò principium internum non inclinat, motum violentum efficit: vt motus corporis leuis deorſum, & grauis ſurſum, violentus eſt: motus igitur violentus eſt, quò pellitur corpus mobile à motore externo, & illo qui

dem,aut præſente,aut abſente:præſente quidem,aut vehente,aut trahente: ab-ſente verò, quia abeſt à toto motu,& ad eſt initio motus, qualis eſt motus ille, qui dicitur iactus à Latinis,à græcis ῥίψις. Iactum porrò abſente motore pro duci opinatur Plato per antiperiſtaſim, hoc eſt ex appetitu quodam naturali aëris,occupandi ſubitò illum locum,quem antea implebat corpus proiectum, idq; ne detur locus vacuus corpore: aër enim, qui circumſtat & obſidet iactam ſagittam,aut aliud misſile, dum occupat locum deſtitutum corpore, interea pellit ſagittam.Itaq; efficitur iactus ex permutatione locorum ſecundum dogma Platonis: id tamen Ariſtoteli non vſq; quaq; probatur: Is enim in phyſicis cauſatur pulſum, quem nominat ὤθησιν: Motor namq; verbi cauſa manus,primò pellit aërem,deinde pars aëris pulſa, &

miſſile compellit ſimul & ſibi proximũ aërem, ſubinde alia pars aliam viciſnam, quoad poteſt reddere aptam ad mouendum, vbi non poteſt aptam reddere, tunc pulſus continuò ceſſat. Sed ille pulſus, eſt motus lõgè celerior, quàm motus naturalis corporis iacti, vt aër ocyus pellitur deorſum, quàm moueatur corpus graue: ſi eſſet tardior, iactum corpus nõ pelleretur. Proinde Empedocles opinatus eſt terram eſſe immobilem, ex conuerſione cœli, eò ſanè, quòd ſit ipſa longè velocior, quàm motus terræ deorſum. Argumento nobis eſt chalcydryon plenum aqua, ex cuius orificio patente & lato, circà caput celerrime rotato, nihil aquæ funditur, ſed ſtat immobilis: propterea quòd illa rotatio eſt multò velocior, quàm aquæ motus naturalis deorſum. Non nulli recentiores Philoſophi, vt oſten

derent etiam ipſis haud eſſe præcluſam viam philoſophandi, nec Platoni, nec Ariſtoteli aſſentiuntur: propterea comminiſcuntur aliam cauſam: opinantur enim quandam qualitatem impreſſam à motore ipſis misſilibus, occultam, & fugientem ſenſus, iaculationem perficere. An hæc opinio etiam ſit veriſimilis, docti viri iudicabunt: equidē ipſam validis argumentis euerti (vt reor) in eo opere, quod inſcripſi de ſcholaſticis cōtrouerſiis. Sed vt eò redeat, vnde deflexit noſtra oratio. Nemini dubiū eſt, quin motor ſit principiū motus in re mobili, quà mobilis eſt. Motus autem, qui cietur á finito motore, itidem finitus eſt, propterea finibus & terminis concluditur: eſt ergo motus itio quædam, ſiue mutatio ex termino in terminū, quemadmodū nominis etymon planisſime ſignificat; nuncupatur enim

à Græcis phyſiologis μεταβολὴ παρὰ τὸ βάλλειν μετὰ τόδε εἰς τόδε, quòd fiat tranſitus ex hoc in illud, vt Ariſt. grammaticorum ſępiſſime præcepta conſectatus in phyſicis interpretatur. Mutatio tamen latius patet, quàm motus, quoniã omnis quidem motus eſt mutatio, ſed non omnis mutatio eſt motus: quia generatio, & interitus eſt mutatio, motus verò differt à generatione & interitu, quemadmodum ex natura terminorum & finium, quibus clauduntur, manifeſtò apparet. Nam termini ſunt oppoſiti, alioqui nullus citaretur motus, ſed cuncta quieſcerent, illa enim diuerſa natura eſt opifex motus. Poſſunt autem opponi, aut ἐναντίως, hoc eſt contrariè, aut ἀντιφατικῶς, hoc eſt contradictoriè, veluti affirmatio & negatio Contrariè quidem, vt ſanatio eſt motus ex ægritudine in ſanitatem: nam

ægritudo eſt contraria ſanitatis. Similiquoque modo ægrotatio eſt mutatio ex ſanitate in ægritudinem. Motus ergo proficiſcens ope motoris, in re mobili, qua mobilis eſt, à termino contrario fertur in terminum contrarium. Sed ad eſſentiam contrarietatis, magis concurrit terminus contrarius, in quem deſinit motus, quàm terminus pariter contrarius, à quo inchoat motus: propterea quòd terminus, à quo proficiſcitur motus, eſt liberatio contrarietatis, terminus verò, ad quem contendit, eſt aſſumptio contrarietatis: per illum abit à contrarietate, per hunc ſubit contrarietatem: eſt igitur motus, ex ſubiecto contrario, in contrarium. Contradictorie verò aduerſantur, vbi fit tranſitus, ex ſubiecto, ſiue ex affirmatione, in non ſubiectum, ſiue negationem, qualis eſt in-

teritus: aut ex non ſubiecto,ſiue ex negatione in ſubiectum, ſiue affirmationem, cuiuſmodi eſt generatio. Porrò interitus, atq; generatio non eſt motus, ſed rectius nominatur mutatio, ſiquidem non ſit ex contrario, quin potius ex non contrario: quia eſt ex negatione in affirmationem, vt ex non ente in ens, & viciſſim, ex affirmatione in negationem, vt ex ente, in non ens. Sed affirmantia, ſiue aientia, & negantia, vt Cicero quoq; teſtatur, non ſunt contraria, ſed contradicentia. Motus ergo, & mutatio, ratione terminorum differunt. Et quemadmodum motus, clauditur terminis contrariis, ita etiam ratione terminorum, alter alteri contrarius eſt: nam illi ſunt motus contrarii, qui cientur ex contrariis in contraria: cuiusmodi ſunt ſanatio & ægrotatio, cuius modi ſcientia, quæ di-

citur inuentio,& error ex ſe:cuiuſmodi ſcientia ab alio accepta, & error per alium: cuiuſmodi locus ſuperus, & inferus, ratione longitudinis, aut dexter & ſiniſter, meritò latitudinis, aut poſterior, & anterior, ratione altitudinis. Ex contrariis autem, vel ſunt exactè contrarii, vel quodam modo. Exactè contrarii illi planè ſunt, qui cientur ex contrariis extremis, in contraria extrema. Quodam modò contrarii iudicantur illi eſſe, qui ſunt ex mediis contrariis: nam medium comparatum cum alterutro extremorum, rationem obtinet alterius extremi. Non ſolũ motus, ſed propriè & primum motus, qui fiunt in loco, aduerſantur ratione terminorum (vt explanaui) qui ſunt oppoſiti, ſed etiam ratione modi. Nam omnis motus, eſt aut violentus, aut naturalis. At verò interitus, aduerſatur

generationi ſola ratione terminorum, non modi; propterea quod interitus, eſt mutatio ex ente: generatio ex non ente, ens non ens, eſt, non eſt, ſunt termini oppoſiti, & contradicunt. Sed interitus aduerſatur interitui, & generatio generationi, non ratione terminorum, ſed modi duntaxat: quoniam vtraq; mutatio, eſt aut violenta, aut naturalis. Nam interitus natutalis, aduerſatur interitui preter naturam, pariter & generationi, ſed alia ratione, nempè termminorum. Et quemadmodum motus, atq; mutationes aduerſantur, aut ratione terminorum, aut modi, ita quoq; iudicari volo de quiete, de qua ſuo loco breuiter dicetur. Quin potius illud diſquiramus, quod ad diſſolutionē definitionis pertinet, an in omni motu ſit duplex cōtrarietas. Nonnulli quidem, qui ſibi totum nomen vendicāt in philoſophia,

opinantur in latione tantùm eſſe dupli cem contrarietatem, alteram ſanè, quæ ſumitur à terminis contrariis, alteram autem, quæ ſumitur à modo. A terminis contrariis, vt latio à ſupero ad inferum locum, eſt contraria lationi, quæ eſt ab infero ad ſuperum. A modo, vt latio ignis ſurſum, eſt contraria lationi eiuſdem deorſum, quia illa quidem eſt naturalis, hæc verò eſt præter naturam. Huiuſmodi autem differentias (natura, & præter naturam) non inueniri affirmant in aliis motibus, neq; in alteratione, neq; in accretione, neq; in imminutione, neq; in generatione, neq; in interitu. Sanatio enim non diuiditur in naturalem, aut præter naturam: nec incrementum eſt aut natura, aut præter naturam: nec generatio, neq; interitus diducitur in naturalem, aut præter naturam: quemadmodum nec ſenium, nec

morbus, recipit diuiſionem in naturalem & præter naturam. Sed hi perinſignes ſcilicet philoſophi (meo quidem iudicio) parum attendunt, quid enuncient. Nam de ſententia Ariſtotelis, ego arbitror omnem motum mutationemq́ eſſe capacem harum differentiarum: ſiquidem latio, alteratio, accretio, imminutio, posſit eſſe motus violentus, & naturalis: pariter & interitus, atq; generatio eſſe violenta mutatio, & naturalis. Sed violentum idem eſt, quod præter naturam: id autem quod eſt prę ter naturam, opponitur ei quod eſt ſecundum naturam. Porrò natura eſt principium mutationis, in re mutabili, in qua ineſt. Violenta autem, ſiue vis, eſt principium mouendi atq; mutandi rem, extra quam eſt, vt docet Ariſto. libro tertio de vita & moribus. Generatio igitur, & interitus, & alteratio, &

accre

accretio, & imminutio, & latio eſt mutatio, atq; motus naturalis, vbi ſeruatur ordo à natura præſcriptus, & tempus definitũ: & quia naturalis eſt, ideo fatalis quoq; iure optimo nominata eſt hæc mutatio à Peripateticis: quandoquidem fatũ nihil ſit aliud, quàm ſeries cauſarum, & ordo à natura præfinitus: dicitur ergo violenta mutatio, quando allata ui externa, ordo naturæ turbatur, ac peruertitur: vt accretio frumenti in hortis Adonidis fuit violenta, & præter naturam: propterea quòd irrigatum calida, ante tempus à natura præſcriptum, & intempeſtiue increuit: & ſæpe pili ex vi oleorum calidorum, & arte adhibita, præter naturam, pręteŕ q; fatum ſuccreſcunt. Quid quæris? ſolutio, morbi in diebus decretoriis natura eſt, in aliis diebus non decretoriis eſt violenta, & præter naturã. Niſi igitur tur-

betur ordo naturæ, definito tẽpore motor citabit motum naturalem, à termino ad terminum, atq; ſine intermisſione continuabit, vnumque & perpetuum producet. Nam motus à termino contrario, ad terminum contrarium, ſine intermisſione productus, efficitur vnus & continuus. Ad eſſentiã conſtituendã vnitatis in motu, multa concurrunt, & vt partes ſint ſimul, non ſeorſum, & vt extrema ordine cohæreant per ſuũ intermediũ, & vt ſe ſe tangant, atq; conti nuæ ſint. Porrò intermedium eſt, id quò res prius peruenit, quàm ad id, ad quod vltimò mutatur, quæ naturà continenter mouetur: tria enim ad motum concurrunt, & duo extrema, & vnum intermedium, quia motus, vt antea exponebam, eſt mutatio ab extremo contrario, ad alterum extremum contrarium. Ad extrema verò non fit tranſitus ſine

intermedio. Continenter autem moueri ſecundum naturam, eſt ſine partiũ rei intermisſione, aut nulla, aut per exigua, ſiue momentanea (per exiguum enim pro nihilo ducitur) mutari ad extremum. At continenter moueri ſine temporis intermisſione, non eſt moueri continenter ſecundum naturam: quia in continuatione motus ſecundum naturam, conſideratur ordo partium rei. Nam mouere digitos ab extremis fidibus, ad extremas, prætermisſis intermediis, ſine intermisſione temporis, non eſt continenter ſecundum naturam moueri: continuatio enim motus, ſimpliciter æſtimatur ad temporis continuationem. At continuatio motus ſecundum naturam, æſtimatur ad continuationem rei. Proinde intermedium impeditum, & interpellatũ à ſuo vltimo, non eſt ſuum intermedium, vt la-

pis ſi prius deſcenderet, quàm perueniret ad locum ſuperiorem, loci ſuperioris, non eſt intermediũ: quia interpellatur à continuatione cũ vltimo. Extrema autem, & vltima in motu, vt dixi, ſunt planè contraria: contraria ſunt, quæ poſita ſub eodem genere plurimum diſtant: diſtantia eſt menſura extremorum. In motu loci menſura eſt linea recta, quia finita eſt, atque breuiſſima, quæ quidem proprietas adiudicatur menſuræ. In alteratione menſura eſt qualitatis intentio, & remiſſio. In accretione, & imminutione, eſt quantitas perfecta & imperfecta. Itaque motus, qui eſt vnus, idem etiam eſt continuus, viciſſimq́, qui eſt continuus, is quoque eſt vnus. Porrò continuum id eſſe definimus, cuius extrema ſunt ſimul, hærent, tangunt, pariter & tanguntur, ita quidem,

93.

vt in vnum extremum tantum coale-ſcant,& ex duobus vnũ fiat extremũ: vt linea eſt cõtinua,quia extrema fiunt vnũ. Vno enim puncto partes eius copulãtur, & cõtinuantur. Motus autẽ dicitur eſſe vnus, aut genere ſummo, aut ſpecie, aut numero.Genere quidem,vt oẽs lationes ſunt vnus motus,oẽs alterationes, vnus motus. Oẽs accretiões ſunt vnus motus. Specie veró,aut diuidua,aut indiuidua. Species ſanè diuidua eſt,quę partim eſt genus,partim eſt ſpecies,vt coloratio eſt ſpecies diuidua dealbatiõis, & denigra tiõis:iccirco vnus ſpecie motus eſt,inquã vnus nõ ſimpliciter,ſed quodã mõ:nec ſo lũ multi motus vnus ſpecie dicuntur,ſed etiã motus,qui eſt mutatio ad ſpeciẽ di-uiduam,dicitur vnus quodam modo,vt μάθησις,hoc eſt actus diſcẽdi eſt mutatio ad ſcientiam,quia ſcientia eſt ſpecies di-uidua relata ad ὑπόληψιν hoc eſt cogni

tionem,quia cognitio eſt genus opinio nis,& ſcientiæ:relata verò ad inferio‑ res habitus,ad philoſophiam,ad arith meticam, eſt genus. Dealbationes ve rò omnes ſunt motus vnus ſpecie indi‑ uidua ſimpliciter: quia eſt motus ad ſpeciem vnam indiuiduam. Simili quoq; rationis modo, denigrationes ſunt mo tus vnus ſimpliciter ſpecie indiuidua. Numero vnus, eſt vnius numero for‑ mæ, vt hæc dealbatio, & hæc denigra tio. Vt autem ſit numero vnus ſim‑ pliciter,tria deſiderat,in primis mobi‑ le vnum numero, & per ſe,non ex accidē ti:deinde tempus vnum numero:ad ex tremum formam vnam numero, ſiue id genus,in quo eſt,vel qualitatem,vel quā titatem, vel locum. Mobile qui‑ dem deſiderat vnum numero, & per ſe,quia vnum ſpecie poteſt eſſe, & mo tus tamen erunt diuerſi,vt Socrates, &

Plato ſunt ſubiectum vnum ſpecie, quandoquidem ſint homines : ſed motus qui fiunt in ipſis, non ſunt vnus numero. Addidi per ſe, quia tametſi Coriſcus albus eſt vnus, tamen motus non erit vnus numero, & per ſe, niſi ex accidenti : nam quà Coriſcus eſt, deambulat, quà verò albus, mutatur ex nigredine in albedinem. Dealbatio & deambulatio non ſunt motus vnus per ſe, ſed ex accidenti vnus, quia accidit Coriſco deambulanti albeſcere, & quia deambulatio eſt vna numero, ideo accidit vt vterque motus qui diuerſus eſt, vnus ſit. Tempus verò requirit, quoniam poteſt Socrates mutari ad formã vnã numero, verbi cauſa ad albedinem, quia poteſt albeſcere, ſed temporis interuallo, & non continuato tempore, illa quidem dealbatio, quæ fit diuerſis temporibus, non eſt vna

numero: quia tempus non eſt continuatum, & vnum numero. Nam motus veluti dealbatio, quæ interiit, & tempus quod præteriit, non redit vnum numero, ſed ſpecie tantum: vt enim corpora æterna eadem numero, ita genita & interitura eadem ſpecie, non numero reuertuntur: motus verò tam æternus, quàm genitus & interiturus, non redit idem numero, ſed ſpecie duntaxat. Proinde, conuerſio cœleſtis hodierna, & heſterna, non eſt eadem numero, ſed ſpecie tantum: quia motus, qui ſemel interiit, idem numero non reuertitur, ſed ſpecie: ſiquidem tempus, quod redit, non idem numero, ſed ſpecie duntaxat redire cenſeatur. Hoc tamen intereſt inter motus genitos, & conuerſiones cœleſtes, quòd ex omnibus conuerſionibus fit vnus numero motus; quoniam

 75

inter vnam et aliam non cadit tempo ris interuallum: atque adeo mobile nimirum cœlum vnum numero eſt, et eadem eſt ſpecies lationis. Formam quoque requirit vnam numero, quia ſi Socrates mutetur ex ophthalmia in ſanitatem, non eſt vnus numero motus: propterea quòd ſanitas eſt vna ſpecie, non numero: nam ſanitas eſt forma communis, quæ habet infra ſe alias: vt enim eſt multiplex temperamentum, itaquoque eſt multiplex forma ſanitatis. His ergo legibus obſtricta eſt continuatio motus, à quibus ſolutus, illicò deſinit eſſe continuus. Exemplis ipſas illuſtremus, ſiquis currendo, febricitet, profectò eius motus non eſt continuus: quoniam non eſt vnus: deſinit autem eſſe vnus, quia forma non eſt vna. Nã curſus eſt latio, latiõis verò forma eſt locus: et febricitatio eſt alteratio, cuius

forma eſt qualitas. Itaque etſi mobile eſt vnum,& tempus vnum, quia non intermittit: nihilominus motus non eſt continuus. Rurſum multi currentes in equis, qui inuicem & per manus ſibi lampada in certaminibus græcis tradebant, non fuit illorum motus cōtinuus, quoniam deſiderabatur ſingularitas, ſiue vnitas mobilis, quoniam multi fuerunt curſores, attamen vna fuit lationis forma, nempe locus vnus, & tempus vnum minime intermittens. Huiuſmodi ergo motus non ſunt continui, ſed potius cohęrentes, & deinceps ſequentes: quoniam habent tempus continuū: proinde his ſatis eſt continuatio temporis. Cum igitur hac lege fiat vnus, & continuus, tunc efficitur, vt neque ex indiuiduis partibus, & terminis motus cōponatur, neque in indiuiduas diuidatur: ſed ex diuiduis coaleſcat motibus,

&c diſſoluatur itidem in diuiduos. Nam motus ſequitur compoſitionem ſimul & diuiſionem magnitudinis, ac temporis: & viciſſim magnitudo, & tempus accõmodatur ad diuiſionem, atq; cõpoſitionem motionis: Vnà enim conſpirant, & proportione quadam mutuò ſibi reſpondẽt. Ec quis dubitat, ſi aliquod corpus mobile æqualis celeritati, hora vna confecerit centũ ſtadia, quin idẽ ſit hora dimidiata confecturum quinquaginta? non ſanè ob aliã cauſam, quàm quòd motus, tẽpus, & magnitudo inuicẽ cõſpirant. Vt enim puncta in magnitudine, & inſtantia, quæ dicũtur τὰ νῦν in tẽpore, ſe habent, ita quoq; momenta, ſiue vt recepto ſcholarũ vocabulo vtar, mutamenta in motu, quæ nuncupantur ab Ariſto. κινήματα, puncta quidẽ ſunt termini magnitudinis, at non ſunt magnitudo, nec ipſa cõponitur ex illis: ſed

ex magnitudinibus. Simili quoq; ra-tionis modo vt inſtantia temporis, ita momenta ſunt termini motus: ex his neq; motus, neq; tẽpus componitur, ſed ille ex motibus, hoc verò ex temporibus conſurgit. Cæterum motus vnus atq; continuus, idẽ pariter & perfectus eſt: quia vnum eſt quoddam totũ, & perfe-ctũ. Sed ille eſt veré perfectus, qui illuc euadit, quò promouere natura inſtituit: promouetur autẽ motus, aut æquabilis, aut inæquabilis, aut velox, aut tardus: quamuis ſit continuus. Aequabilis eſt, qui totus eſt ſibi ſimilis, & obtinet par-tes cunctas inter ſe ſe congruentes: id-circo asſimilatur lineæ recte, quæ vi de-tur ſimilis vndiquaq;, & vna: inæquabi lis asſimilatur tortuoſæ & anfractuo-ſę, quę videtur eſſe cõpoſita ex pluribus. Porro cauſa ęquabilitatis & inęquabili tatis eſt duplex, aut eſt id, in quo cietur

motus,aut modus.Sanè id,in quo eſt mo tus, eſt aut magnitudo,aut qualitas,aut locus:ideo in ęquabili ſpacio latio ē mo tus ęquabilis,vti in linea recta: in ęqua bili qualitate intenditur, & remittitur ęquabilis alteratio:in ęquabili magnitu dine extēditur ęquabilis accretio,& im minutio.Modus aūt eſt celeritas & tar ditas:ex ſimilitudine enim celeritatis,ac tarditatis,motus cietur ęquabilis,ex diſ ſimilitudine inęquabilis:ex quo fit ma xime pſpicuū celeritatē atq; tarditatem nō eſſe ſpeciē motus neq; differētiam: quandoquidē ſit in omni genere & ſpe cie motus.Nā,mas & fœmina,quia eſt in omni fermè animalis genere,ideo nō eſt eius ſpecies, nec cōſtituit ſpeciē anima lis, ſed eſt accidens. Simili quoq; rōnis modo celeritas & tarditas reperitur in omni ſpecie motus : naturalis enim īter initia tardus eſt,in fine accelerat.Rurſū

violentus principiò velox eſt, poſtremò tardus & lentus. Nõ eſt ergo neq; ſpecies, neq; differentia ipſius motus, ſed rectius nominatur accidens: grauitas pariter & leuitas, ſunt accidentia non ſpecies, nec differentiæ motus, & in eadem ſpecie minime differunt: vt terræ maior grauitas non differt à minore grauitate eiusdem. Idem iudicandũ de maiore, & minore leuitate ignis, eſſe arbitror. Et ſi tot cauſę concurrunt æquabilitatis & inæquabilitatis, proxima tamen & interior eſt, id in quo, cietur motus. Sed procul remota eſt ſimilitudo, & diſſimilitudo celeritatis, & tarditatis. At roget quis, an omnis motus poſſit eſſe æquabilis, & inæquabilis? Equidem opinor omnem motum, infra globũ lunæ, poſſe eſſe æquabilem & inæquabilem, quia motio corporis cœleſtis eſt perpetuò æquabilis, quia concitatur in

magnitudine æquabili. Cæterũ Auer-
roes in quintum Phyſicorũ Ariſtotelis,
contendit motũ ea ratione, quà motus
eſt, æquabilem, aut inæquabilẽ eſſe, ra-
tione verò, quà eſt motus corporis, non
omnis motus eſt æquabilis, aut inæqua
bilis, ſed aliquis, quoniam conuerſio cœ
li, eſt æquabilis tantũ. Iã verò motus
velox eſt, quo mobile corpus æquali tẽ-
pore conficit maius ſpacium, aut mino-
ri tempore itidem maius ſpacium, aut
minori æquale. Propterea omne cor-
pus mobile obnoxiũ generationi & in-
teritui, mouetur in omni tempore velo-
cius, aut tardius: dixi obnoxium gene-
rationi, quia corpus cœleſte, neq; tardio
ri, neq; celeriori motu põt cieri: ſubiun
xi præterea, in omni tempore, quia mo-
tus nunquam ſeiungitur à tempore, ſed
ſemper cietur in tẽpore, vt fuit demõ-
ſtratum in quarto Phyſicorum ab Ari-

tenue, facilius & ocyus cedat, craſſum autem obſiſtat, renitatur & remoretur motum: nam tenue eſt, quod diuiditur facile, id aũt facile diuiditur, quod etiam facilè terminatur. Itaq; aër, quia facilius terminatur, q̃ aqua, proptearea citius diuiditur. Sed qualis eſt ratio ſiue proportio medii in tenuitate ac denſitate ad mediũ, talis eſt tẽporis ad tẽpus: et qualis eſt tẽporis ad tẽpus, ſanè talis eſt motus ad motũ in celeritate & tarditate. Corpus aũt quò grauius, eò celerius deſcendit, & quãtò leuius, tãtò velocius aſcendit. Sed hæc corpora, quę cõparãtur in motu velociori & tardiori, debẽt eſſe paria, & eſſe eiuſdem figurę, atq; eiuſdẽ magnitudinis; hæc enim oĩa ſunt adiumenta, vt poteque cõferant ad motus tarditatẽ ſimul & velocitatem. At verò ſi nulla ſit proportio medii in tenuitate & denſitate,

ſiue crasſitie, profectò neq; erit tempo ris ad tempus, neque motus ad motum. Proinde motus in vacuo nequaquam cietur, quia inanis, & pleni, quæ ſunt media, per quæ motus agitatur, nulla eſt proportio in tenuitate, & denſitate: quoniam inane eſt quoddam infinitum, plenum verò eſt finitum: ſed finiti ad infinitũ, vt inquit Lucretius noſter, pro portio nulla: quemadmodum nulla eſt proportio puncti ad lineam, & nihili ad numerũ. Poſita & conſtituta cauſa ve-locitatis, & tarditatis, cõmodisſimè ſol uitur illa quæſtio, quæ viros doctos ha buit ſollicitos hactenus: cur corpora, quæ naturà mouentur, quando pro-ximant loco proprio, tunc celeriori mo-tu ferantur. Conſpicimus enim gut-tam, inquit Strato, quæ defluens ab imbricibus, vbi pauimento propinquat, ob vehementem celeritatem diſiicitur,

ac diſſipatur : & corpus graue turbatum ab alto tecto, ſonum grauiorem ædit proximè ſuum locum. At corpora quæ mouentur præter naturam, tardius, & ſegnius aguntur propè locum, ad quem pelluntur. Fortasſis ea eſt ratio, quòd corpus ſponte naturæ motum maiorem, & vim acquirit, accedens proximè locum proprium: quia forma ſua, & natura totius, magis ac plenius participat. Tametſi hæc opinio poteſt defendi, & captioſis argumētis comprobari, quemadmodum ſcio eſſe comprobatam à quibusdam minutis philoſophis, mihi tamen non probatur: propterea quòd cum his noſtris placitis (vt credo) Peripateticis minimè conuenit. Ex natura ergo medii ſpacii, per quod fertur corpus natura mobile, cauſa potior multò, ſumi poteſt. Quando igitur corpus propin-

ſendat plures partes ſtabiles, & quieſcentes, quàm inconſtantes, & cõmotas: icci̇rco corpus vi actum, tardius fertur in fine, quàm in principio motus. Vt vt res eſt, de hac controuerſia nunc non ſum ſollicitus, modo apud te conſtet cauſam pendere ex natura medii, ſecundum dogma Ariſtotelis: quemadmodum plenius et diligentius explanaui in opere noſtro, de ſcholaſticis controuerſiis. Sed hæc omnia, quæ hactenus dixi, de celeritatis & velocitatis cauſa, dicta eſſe volo de velocitate, et tarditate corporum inanimium: nam nemini eſt dubium, quin corpora ſint cuncta, aut animata, aut inanimia: animata, aut immortalia, vt corpora cœleſtia, aut mortalia, vt corpora hominum brutorum, ſtirpium: inanimia, aut ſimplicia, vt elementa quatuor, aut com-

poſita, vt ſulphura, gemmæ, metalla, & reliqua id genus grauia, & leuia: propterea aliter eſt iudicandum de celeritate, & tarditate inanimium corporum, quàm animatorum. Corpora etenim inanimia, non poſſunt temporis momento moueri, propter repugnantiam externam, quia (vt nuper dicebam) medium ſua ſpisſitudine, aut tenuitate impedit, ac remoratur motum, tenuitate quidem minus, ſpisſitudine verò magis. Animata corpora caduca, nec ſubitò mouentur, nec aut celerius, aut tardius, cum propter repugnantiam externam, tum internam. Diuiduntur enim in partem perſe mouentem, vt formam, & partem per ſe motam, vt corpus. Inanimia non diuiduntur in partem per ſe mouentem, & per ſe motam, vt elementa, ſed in formam, ac ſimplicem materiam, quæ per ſe non mo-

netur. Cauſa ergo interna velocitatis, & tarditatis animatorum corporum, eſt ipſa repugnantia, inter partem motam, & mouentem, vt corpus humanum, vel ferinum, non poteſt tanta celeritate ferri, vt ſubitò moueatur, tum quia pars mota reſiſtit animæ per ſe mouenti, tum quia mouetur per plenum ſpacium, aut ſpiſſius, aut rarius: propter hanc eandem repugnantiam inter partem motam, & mouentem, magni quidam philoſophi ſibi perſuaſerunt, corpus cœleſte ita celeri motu conuerti, vt celeriori non poſſit: ſiquidem formæ ſuæ mouenti, orbis cœleſtis repugnet, & obſiſtat. In hac hæreſi fuiſſe videtur Ariſtoteles, qui in ſecundo libro de cœlo & mundo, iudicat, ſi ad orbem ſtella adderetur, omnino fore, vt is vel à ſuo motore etiamnum moueri non poſſet, vel tardius

& certos fines, vt ille calceus inutilis eſt, & fruſtra ab artifice factus eſt, qui pedem aliquem non munit, & induit, ſic quoq; motus in hoc diuino opificio incaſſum cieretur, niſi à ſagaci, & prouida natura, ad aliquē vſum fuiſſet inſtitutus. Naturę quidē finis eſt, vt ſuo quodam inſtinctu appetat, & aſpiret ad rerum cuſtodiam. Cuſtodiri autem non poſſunt niſi per ſuam formā: per formā nāq; & ſunt, & opus propriū faciunt, & tantiſper ſunt, atq; ſunt in opere, quo ad forma fruūtur: vbi deſtituuntur illa, continuò intereūt vnà cū ſuo opere. Cū igitur præſtet eſſe, quàm nō eſſe, natura ſalutaris adhibuit omnes conatus in formam, veluti ſummum bonnm omnium rerum naturalium. Vtile enim eſt, & bonum quamq; rem per formā conſtitui, & expoliri, atq; exornari: ſed forma educi ex materia rei fingendæ, efforman-

dæq; gratia, aut in ipſam induci, mi- nime potuit, ſine aliquo commodisſi- mo inſtrumento. Nam quiſq; opifex ad opus fabricandum, accommodat omnia genera illorum armorum, quæ eſſe aptiora iudicat. Simili quoq; mo- do natura, quæ eſt ſummus artifex, & idea, atq; imago artis, commodiori in- ſtrumento vti non potuit ad formas edu cendas, atq; res vniuerſi mundi fin- gendas, quàm ipſo motu. Vt enim ex ſemine genitali conformetur illud ani- mal ſagax, prudens, & rationis capax, qui vocatur homo, habet opus natu- ra, alteratione, atq; generatione: ſed generari & educi non poteſt forma ho- minis, quin ſeminis intereat, quia ge- neratio vnius rei, eſt interitus alte- rius. Alteratio autem & generatio, & interitus, ſunt mutationes, & mo- tus, vt initio explanabam. Sed etiq;

ſum eſſet inſtrumentum, niſi per ipſum perficeretur, & abſolueretur opus, atq; extenderetur ad eam magnitudinem præfinitam, quæ commoda ſit ad opus. Nam forma non in quacunq; magnitudine poteſt eſſe principium operandi. Vt enim artifex non poteſt figuram eius nauigii inducere, in quamuis portionem materiæ, quod vſui ſit, & vtile ad ſulcanda maria, ſic forma requirit materiam, quæ extendatur in certam quantitatem, ac terminatam, extenſio autem eſt motus, & quodam modo loci mutatio, vt antea dicebam. Itaq; motus eſt inſtrumentum naturale, aptiſsimum ad exornandas materias ſuis formis, vt hæc pulchra rerum viciſsitudo in terris conſeruetur. Nam bonus artifex, non ſolum ſtudet opus ſuum probè fingere, atq; ornare, ſed etiam fictum, & ſumma arte elabora-

qui profitentur ſe tenere ſcientiam, & cognitionem animæ, illi non modo eius facultates, & opera, & ſenſilia propria, qualia ſunt viſilia, auditilia, guſtatilia, tactilia, olfactilia, contemplantur, ſed etiam quid ſit inuiſile, inauditile, & reliqua inſenſilia diſquirunt. Simili quoq; rationis modo opinor non eſſe ſatis, ſcire quid ſit, & qualis ſit motus, atque eius mobile: ſed etiam (mea quidem ſententia) operæ eſt precium intelligere, quid ſit illud, quod aduerſatur & motui & mobili. Nam non eſt cuipiam dubium, quin immobile aduerſetur & pugnet cum mobili. Porrò immobile, quod ab Ariſtotele nuncupatur ἀκίνητον quatuor modis concipitur. Aut enim immobile id eſt, quod nullo prorſus modo poteſt moueri, neq; per ſe, neq; ex accidenti, cuiuſmodi

eſt Deus Optimus Maximus, & axes mundi: aut quod longo tempore mo-uetur, vt ſtellæ errantes, vt diuturna ægrotatio: aut quod ægre mouetur, vt corpora indecenter conformata, qua les ſunt loripedes: aut quod ſanè quie-ſcit, ſed aptum eſt vt moueatur, & quando, oportet, & vbi oportet, & quemadmodum oportet. Quando oportet, quia puer vt primum natus, licet non moueatur, non tamen dici-tur immobilis: quoniam nondum ve-nit tempus, quo poteſt moueri, & quomodo debet moueri. Vbi opor-tet, quia in terra, non vocamus piſces immobiles, quanquam non mouentur: nec homines immobiles, qui in cœlo ſiue aere priuantur motu: quia locus vbi mouentur homines, eſt terra, vbi piſces natant, eſt aqua: quemadmo-dum igitur immobile poſtremi generis,

36

opponitur mobili, ſic motui immobi-litas, quæ dicitur à Græcis ἀκινησία, hoc eſt priuatio motus: à Latinis appo ſitè vocatur quies. Nam priuatio habet magnam ſimilitudinem cum ipſo con-trario, ſed hoc intereſt, quòd priua-tio non omnino negat, ſed habet apti-tudinem iunctam cum negatione: con-trarium verò negat prorſus. Argu-mento ſunt cæcum, & inerme, quæ di-ſtinguntur à non videnre, & à non ar-mato. Itaq; quies opponitur motui priuatiuè, ſed non indiſcriminatim, quæque quies, cuiq; motui opponi-tur. Nam quies in termino à quo mo-tus incipit, opponitur motui: non qui-es in termino, in quem deſinit mo-tus: propterea quòd, quies in ter-mino ad quem eſt motus, finis & per-fectio eſt ipſius motus, quæ dicitur etiã ἐντελέχεια & ἐνέργεια: & ideo non

mino ad quem eſt mutatio,quia eſt ſua forma & ἐντελέχεια, vt generationi opponitur immutabilitas illa, quæ eſt in negatione ſiue in non ente, & interitui illa,quæ eſt in affirmatione, hoc eſt in ente:atque vt generatio & interitus, affirmatio & negatio opponuntur, ita quoq; immutabilitates opponuntur altera alteri, quemadmodum etiam dictum eſt de motu. Sed immutabilitas non eſt quies,alioqui alterum duorum incommodorum nobis incumberet, aut non omnis quies opponeretur motui:aut generatio, atq; interitus eſſet motus, id quod ſanè vtrumque eſſet abſurdum. Iam verò cum ſtatuerimus quietem in termino, à quo recedit motus, opponi motui, qui ab eodem proficiſcitur, tunc rogauerit quiſpiam, an duo contraria ſint ſimul, quoniam videntur eſſe ambo in aliquo, atque eo-

dem, vt denigratio eſt in albedine, & ſua quies. Roganti hunc in modum reſponderem, eſſe ſimul non ſimpliciter, ſed quadam ex parte: quia quemadmodum motus partim eſt in termino à quo incipit, partim etiam in termino in quem deſinit, quia eſt diuiduus: ſic etiam quies participat vtriuſque termini: vt quando ſit denigratio, tũc quies partim eſt in albedine, partim in nigredine: quia ſuccedit nigredo ſenſim. Pręterea quies & motus, vt Themiſtius atteſtatur in Phyſica Ariſtotelis, non verè opponuntur, ſed eſt oppoſitio priuatiua, quæ dicitur à Gręcis ἀντίθεσις κατὰ στέρησιν: quoniam quies eſt priuatio motus. At magis motus, quàm quies motui aduerſatur, ſiquidem motus ſint contrarii. Rurſus hoc loco aliquis ſciſcitari commodè poteſt, an quietis ſit generatio, non enim vidę

tur eſſe generatio, quia generatio quietis eſt via ad ſtatum, quem nuncupat Ariſtoteles τὸ ἵστασθαι, ergo quies terrę ſurſum pręter naturam, eſſet via ad ſtatum, quod quidem eſt falſum, quia quæ feruntur ad ſtatum, illa ſtatui propinquiora celerius mouentur. Sed terra, quę fertur ſurſum, tardius mouetur: ergo quietis non eſt generatio. Præterea ire ad ſtatum, eſt moueri in proprium locũ, ergo terra moueretur ſurſum ſuapte natura in proprium locum. Rurſum altius rem ſpeculanti, videbitur quietis eſſe generatio: quoniam nõ poteſt quippiam quieſcere, cuius quies non generatur: hoc eſt non poteſt quieſcere, quod ad quietem non peruenit. Huic itaq; ſciſcitanti, atq; dialectico more in vtramq; partem diſputanti, & argumentoſa oratione cauillanti, non prius reſponderem, quàm mihi ſecum

conueniret, de quo genere quietis pro poſita ſit controuerſia. Nam quies, eſt aut ſempiterna, aut non ſempiterna, ſempiterna quidem quies, eſt terrę quę tempore ęterno quieuit, & quieſcet, de ſententia Ariſtotelis: non ſempiterna verò, eſt earum rerum, quæ interdum mouentur, interdum non mouentur: & hæc rurſus, aut eſt naturalis, aut violenta. Sanè violentæ quietis non eſt generatio, naturalis autem eſt generatio: quoniam generatio eſt via ad ſtatum: venire autem ad ſtatum, eſt ferri in locum proprium. Propterea quies non ſempiterna, & illa quidem violenta, ſiue præter naturam, opponitur motui naturali. Nam quemadmodum ignis motus deorſum, qui eſt præter naturam, aduerſatur motui ſurſum naturali, ſic quies ignis deorſum violēta, aduerſatur quieti ignis ſurſum

naturali. Atq; hactenus de omnibus generibus cauſarum, & principiorum motus, & proprietatibus, & affectionibus eius, atq; adeo de quiete illi oppoſita, dicta ſint hęc ſatis per methodũ definitiuam, in qua nunc lubens acquieſco, ipſam amplificaturus, ornando in Ecphraſi totius phyſiologię.

ECPHRASIS DE TEMPORE.

MAGNVM Opus omnino, & arduum molior: nã color, & motus, & tempus in ore omniũ verſantur, & creberrimè in cotidiana oratione vſurpantur: ſed quid ſint, vix dum à ſapientiſſimis philoſophis intelliguntur. Quin etiam tantum abeſt, vt intelligi poſſint, vt plerique perinſignes, & priſci phyſiologi dubitauerint, an ſint in vniuerſitate rerum. Meliſſus enim motum tollit: alii colores, quippe qui opinentur ipſos eſſe ſenſus quaſdam illuſiones, & in rebus haud quaquam reperiri. Non defuerunt etiam, qui negauerint eſſe tempus, quandoquidem mentibus hominum ea opinio inſederit, quæ profiteatur partes

temporis eſſe præteritum,& conſequẽs: præteritum quidem etiamnum non eſt, conſequens verò nondum eſt. Partes enim quando non ſunt, tunc ne quidem totum ex ipſis conſurgens eſſe fit credibile. Iam verò inſtans, non eſt pars temporis: quia pars componit, & metitur totum, atqui inſtans minime componit totum tempus, ſiquidem tempus ſit diuiduum, inſtans autem indiuiduum. Sed diuiduum non componitur ex partibus indiuiduis. Propterea huc aciem ſui ingenii Ariſtoteles intendens, affirmauit in ſuis phyſicis vix, aut obſcuriſſimè poſſe cognoſci an ſit tempus. Quocirca iudicaui nihil eſſe difficilius, quàm ſcribere de tempore, de quo philoſophorum quot extiterunt capita, tot quoq; fuerunt ſententiæ. Alii namq; crediderunt eſſe conuerſionem ampliſſimi orbis, in qua hæreſi fuiſſe Platonem in Ti

mæo teſtantur Eudemus, Theophra-ſtus, & Alexander Peripateticus: Sim-plicius tamen quodam in loco, ipſum ci uilius interpretans, contendit tempus conſequi orbis conuerſionem. Nonnul li alii, vt Pythagorei, opinati ſunt eſſe ipſum orbem amplisſimum. Alii motio nem, ſiue motum, vt ſtoici. Alii iter ſo lis, vt Eratosthenes. Eſſe autem conuer-ſionem, ne quidem ſit veriſimile, eò ſa-nè, quòd pars tēporis ſit tēpus, at pars conuerſionis, non eſt conuerſio: quoniam conuerſio eſt motus, ab eodem puncto ad idem rediens: quæ quidem defi-nitio non cadit in partem conuerſio-nis. Præterea ſi plures eſſent mundi, quemadmodum Democritus exiſtima-bat, plures quoq; eſſent conuerſiones, proindè & plura tempora, ſed tēpus eſt vnum duntaxat. Nec verò poteſt eſſe ſphæra: quoniam quæ ſunt in ſphæra,

ſunt vt in loco, non vt in tempore. Præterea ſphæra corpus eſt, tempus minime eſt corpus. Huc accedit, quòd tempus diſterminatur, & copulatur momentis, ſphęra non item. Neq; motum eſſe conſentaneum rationi eſſe videtur, partim quia motus eſt in ſola re mobili, & in loco, in quo mouetur, at tẽpus eſt in omnibus, & hæret omnibus: meus enim motus non eſt in omnibus, quia multæ res quieſcunt, & non mouentur; partim etiã quia motus eſt velocior, & tardior, vt apparet in orbæ lunæ, & in aliis corporibus, vt ex animalibus, aquilæ volatus, ſiue motus velocior eſt multò, quàm graculi: ſed motus velox is eſt, qui breui tẽpore multus cietur, contrà tardus eſt, qui longo tempore paucus exigitur, & abſoluitur. Si igitur tẽpus eſſet motus, profectò tempus definiretur tempore. Atqui tempus non poteſt eſſe menſura

42

temporis:non enim definiri poteſt, neq; vt aliquod quantum, neq; vt quale. Nō vt quantum, propterea quòd alius annus alio non dicitur, aut lōgior, aut breuior. Non vt quale, quoniã dies, annuſue alius alio, non eſt aut tardior, aut velocior, quia hæc omnia tempora ſunt paria. Cum verò non ſit motus, nec etiã ſit credibile, eſſe iter ſolis, quoniã ipſum quoque motus eſt. Sed tametſi non eſt motus, non ſine tamen motu, ſiue mutatione eſſe poteſt. Cuius rei illud eſt ſignum admodum euidēs, quòd tempus non apprehendimus, niſi inſignem animi mutationem ſentiamus: at ſi nullam ſentiamus, tūc non percipimus tempus, quemadmodum nobis certam fidē dormientes faciunt: qui à ſomno vel longiſſimo excitati, nullum tēpus vel perbreue præteriiſſe credunt. Sin autem ſentiamus ingratam mutationem, vt in ali-

quo affectu triſti, conſueuimus appella-
re tempus longum, ob idq; moleſtum.
In aliquo affectu grato, & læto conſti-
tuti, dicimus tempus admodum bre-
ue præteriiſſe, quemadmodum ſuo loco
explanabitur. Itaq; in hac tanta opi-
nionum varietate, & rei obſcuritate, ni-
hil certi auſim affirmare, ſed tunc nō me
diocrem laudem me eſſe conſecutum ar-
bitrabor, cum quid ſenſerint Ariſtote-
lei philoſophi, ſaltē aliqua methodo ſcri
ptis commendare tentauero. Nihil
enim eſt vſq; adeo rude, & obſcurum, &
turbatum, vt non expoliatur, ſplende-
ſcat, atq; mirabilem diſpoſitionem ac
cipiat, ſi diligenter methodum adhi-
bueris. Hæc iure optimo regina in-
uentionis, expultrix confuſionis, lux
veritatis nominari poteſt, de qua iu-
ſtum volumen conſcripſi: non ea qui-
dem gratia, vt ſperarem me ſupera-

turum MONTANVM, qui de eadem, & doctè, & accuratè ſcripſit, ſed vt ad vſum magis ipſam reuocarem, & quoad fieri poſſet magis, atq; magis amplificarem, atq; illuſtrarem, hominibusq; non nullis, ad ineptam rationem cum docendi, tum ſcribendi deflectentibus, conciliarem. Sed prætermiſſa methodi vtilitate, ac multiplici vſu, quid ſit tempus, & quale ſit, definire nunc pertinet ad noſtrum inſtitutum. Tempus igitur eſt numerus continuus, atq; numerabilis ab anima, per ſe in motu, & in quiete ex accidenti, per prius & poſterius, vt res naturales mutatione conſeruentur. Omnis quidem motus eſt continuus, nam quod mouetur, id omne ex aliquo, in aliquod moueri neceſſarium eſt, vt aliàs fuit demonſtratum. Id autem eſt euidentiſſimum in mutatione loci: ſi enim quippiam

mutetur & transferatur ex termino in terminum, oportet offendere mediam magnitudinem,per quam fiat mutatio. Sed magnitudo eſt continua, ergo & motus erit continuus,qui cietur in ipſa: nam cnntinuatio motui cõuenit per magnitudinem. Præterea in magnitudine eſt pars poſterior,& prior,& ideo erit in motu quoque. Nam quod cadit medium inter prius & poſterius in magnitudine,id ipſum intelligimus eſſe motum. Sed nos ſentimus tempus per motum,& motũ ideo ſentimus,quia in magnitudine deprehendimus prius & poſterius,atq; adeo medium iudicamus eſſe motum. Ergo tempus ſentimus pariter,quia deprehẽdimus in motu prius & poſterius,& medium intelligimus eſſe tempus. Tempus igitur erit numerus,ſiue menſura motus:ſed motus eſt cõtinuus & diuiduus in partem priorem,

& poſteriorem: proinde & tempus erit continuum, & diuiduum in prius ac poſterius. Nam ſi magnitudo eſt continua, & motus cõtinuus, conſequens quoque eſt, vt tempus ſit continuum, ſiquidem compoſitio, & diuiſio temporis, ſequatur neceſſario compoſitionem, ac diuiſionem magnitudinis ſimul & motus: motus quidem, quia dicimus illud corpus eſſe velocius, quod aut breuiori tẽpore conficit, aut ſpatium maius, vel æquale, aut quod æquali tempore conficit maius: magnitudinis verò, quia conſueuimus dicere magnitudinem dimidiatam, pertranſiri dimidiato tempore, & minorem minori: præterea magnitudinem finitam, aut infinitam, vel diuiſione, vel extremis, conſtituere tempus finitum, aut infinitum, vel diuiſione, vel extremis. Eſt igitur numerus, & menſura continua per motum, quemadmo-

dum motus per ſuam magnitudinem.
At roget quis,qui fieri poteſt, vt tēpus
ſit continuum,atq; idem numerus? ſiqui
dem numerus non ſit continuus, ſed di-
ſterminatus. Sanè numerus eſt triplex,
aut numerus,quo numeramus, qui eſt in
genere quantitatis diſterminatę, qualis
eſt collectio multarum ſingularitatum,
vel in binario,vel ternario,vel in alia re-
liquorum numerorum ſpecie:qualis etiā
eſt numerus multorum hominum, vel
ferarum. Aut eſt numerus qui attribui
tur animæ, ideoq; à Platone definitur
eſſe numerus ſeipſum mouens, ſed hæc
notio numeri eſt valdè impropria. Aut
eſt numerus numerabilis, ſiue numera-
tus,qui eſt naturà rebus inſitus. Cum
igitur tot numeri ſint notiones,profectò
non fit veriſimile,tempus eſſe numerum,
quo numeramus,quia tempus eſt quan-
titas continuata, ille verò numerus, eſt
diſter

diſterminata. Huc etiã pertinet, quòd ſi eſſet numerus, quo numeramus, efficeretur, vt tempus prȩteritum, & futurũ vnũ atq; idẽ numero eſſet: quia numerus, quo numeramus, ſemper eſt vnus atque idẽ cõceptus animo: vt denarius numerus, eſt vnus atq; idem numero, quãuis res numeratȩ ſint diuerſȩ, vt equi, & homines, ſolum tẽpus prȩſens, eſt idem numero, queadmodũ mutatio prȩſens: nihil enim idẽ differt a ſe ipſo. Nec numerũ quidem attributũ animȩ eſſe tempus ſit credibile, quia tẽpus nõ eſt ſubſtantia, ſed quãtitas. Reſtat igitur, vt ſit numerus numerabilis: numerus autẽ numerabilis, partim eſt cõtinuus, quatenus eſt in ſubiecto motu, partim nõ cõtinuus, quatenus refertur ad momentũ prius & poſterius, quȩ quidẽ diſterminata ſunt, non cõtinuata. Quòd autem tempus ſit & continuũ, & numerus nu-

merabilis,id eſt argumento,quod tēpus dicitur longum,& breue,quia eſt conti- nuum: nam longitudo & breuitas, eſt affectio propria magnitudinis, vti li- neæ. Præterea nuncupatur multū & paucum,quoniam eſt numerus,multitu- do enim & paucitas eſt propria affectio numeri, ſiue quantitatis diſterminatæ. At verò tempus neq; velox,neq; tardum vocatur,quia nullus numerus eſt velox, aut tardus,neq; is quo numeramus,neq; numerus numerabilis. Numerus quo numeramus, eſt animo conceptus, & à rebus ſeparatus: numerabilis eſt in re ipſa, verbi cauſa in motu, & magnitu- dine. Si igitur nullus numerus eſt ve- lox,aut tardus, ſed multus aut paucus, & ſi nulla magnitudo eſt velox,aut tar- da,ſed longa,aut breuis, neq; tēpus erit velox,aut tardum. Huc quoq; accedit, quòd motus non ſolū actu eſt continuus,

ſed etiam poteſtate diuiduus. Tempus igitur erit actu continuum,& poteſtate diuiduũ:quia menſura, & id quod ipſa metitur,debẽt inter ſe æquari. Itaq; tẽpus eſt numerus numerabilis, non numeratus,quia poteſtate eſt partibile. Iam verò quia eſt numerus numerabilis,propterea eſt neceſſariũ ab aliquo numerari,& actum illum numerandi in aliud recipi:quoniã nihil in ſe agit,nec à ſe patitur:numeratur autẽ ab anima,non quidẽ vegetatrice, nec ſentiente,ſed à rationali,quia numerare eſt quaſi ratione vti & intelligere. Anima igitur numerat, & numerando efficit tẽpus. In alio autem non efficit ſubiecto, quàm in motu,quia motus eſt capax diuiſionis,atq; dinumerationis,quã anima producit. Motus igitur eſt numerabilis: proinde cauſa effectrix eſt anima numerans,& ſubiectum eſt motus, hoc eſt

tépus eſt in anima effectiue, ſubiectiue in motu. Nã motus & tempus miram habent inter ſe ſe cognationẽ, & ſimilitudinẽ. Motus quidem fluit, & inconſtans eſt, tempus etiam fugaciſſimũ eſt. Conuenit autem & conſentaneũ videtur, vt rei inconſtantis ſit quoq; incoſtans menſura. Præterea motus reuertitur idẽ ſpecie, haud numero: pariter & tempus idem ſpecie redit, numero autẽ idẽ redire non poteſt: vt reuertitur idẽ annus, idem menſis, idem dies ſpecie, non numero, quia quod ſemel abolitum eſt, & corruptum, idem numero non redit, ſed ſpecie nouatur: quandoquidem ſua forma interierit, & omnes affectiones aptè ad illam recipiendam, prorſus ſint deletæ. Huc etiam pertinet, quòd vt tẽpus metitur motũ, ita vicisſim motus metitur tẽpus, vt cum dicimus eſſe multum, vel paucum tẽpus, quia motus

eſt multus, vel paucus, & viciſsim talem dicimus eſſe motum, quale eſt tempus. Et iure optimo mutuas ſibi pręſtant mẽſuras, quia hæc tria, magnitudo, motus, & tẽpus, ſunt continua, ex ſimili natura conflata: vt enim motus, & tẽpus ſunt quantitates continuæ, & diuiduæ, atque inuicem ſe metiuntur, ita motus quoq;, & magnitudo, viciſsim ſe metiuntur, quoniã dicimus magnitudinem eſſe longã, aut breuem, quia motus eſt longus, aut breuis, atq; hoc reciprocatur. Itaq; propter cognatã naturam, tẽpus eſt in motu, atq; eius affectio, ſiue paſsio nuncupatur, ſiquidẽ ſit numerus, & menſura motus. Et quia motus vbiq; eſt: quãdo quidẽ omnia corpora, aut moueãtur, aut quieſcãt, propterea & tẽpus vbiq; erit. Quòd autẽ omnia corpora fruantur aut motu, aut quiete, illud argumento eſt, q̃ omnia ſunt in loco. Locus quidẽ & mo-

tus ſimul ſunt,& conueniunt, ſi locus eſt poteſtate vel actu,pariter & corpus eſt, & mouetur in loco poteſtate, vel actu. Tempus igitur eſt in motu,hoc eſt, eſt numerus motus per ſe,& quatenus motus eſt,non quatenus eſt incrementũ, vel alteratio,vel latio,vel alia mutatio. Poteſt enim fieri, vt idem corpus patiatur multas, & diuerſas mutationes, & loco moueatur,& alteretur,nihilominus vnũ atq; idem erit tempus: Quid namque vetat, quin plurium rerum idẽ ſit numerus,& menſura? ne longius abieris, denarius numerus eſt vna atque eadem menſura decem equorum,& decem hominum: & Xeſtes eadem menſura eſt aquæ, & vini, & aliorum liquorum, ſimili quoq; rationis modo multorum motuum poteſt eſſe idem tempus,numerus, atq; menſura: & quanuis motus ſint inæquales, vnus velocior, alter tardior:

vt ſi equus vno die idem ſpatium conficiat velocius, quàm ouis, tamen, & ouis, & equi idem eſt tempus, nimirum dies. Quòd autem tempus ſit vna, atq; eadem menſura multorum motuum, id argumento nobis eſt, quòd multi motus diſtincti ſunt, minime per differentiam temporis, quod quidem eſt κατηγορούμενον, hoc eſt prædicatum. Nam traditur ea regula à dialecticis perpetua: vt quando τὰ ὑποκείμενα, hoc eſt ſubiecta ſunt diſtincta inter ſe, & non diſtinguuntur per differentiam ſui prædicati, tunc prædicatum commune eſt vnum atque idem: vt figura, quanuis dicatur de trigono, & circulo, non eſt tamen ipſa prædicatum vnum, atque idem: quoniam trigonum, & circulus diſtinguuntur per differentiam prædicati. Differentia enim figuræ eſt: quia vel εὐθύγραμμος, vel περιφερόγραμμος,

eſt. At circulus eſt περιφερόγραμμος figura, trigonum eſt εὐθύγραμμος Iã verò ſcalenũ & iſopleurum, habent trigonum prædicatum commune, vnum atque idem: quia ſcalenum, & iſopleurum, non diſtinguuntur per differentiam trigoni. Tempus igitur eſt menſura motus, & multorum motuũ vna atq; eadẽ menſura. Sed hic non ineptè rogauerit quiſpiam, ſit ne menſura omnis motus, & ideo conuerſionis cœli, quæ motus eſt? Vt roganti clara, & aperta ſit reſponſio, tres hypotheſes initiò ponendæ & conſtituendę ſunt. Prima quidem eſt, menſurã, & id quod ſubit menſurã, debere eſſe eiuſdem generis: nam decẽ equos, decem homines, aut lignum tricubitum metimur, aut vno equo, aut vno homine, aut vno cubito. Altera verò eſt, nempe menſuram tribus eſſe inſignitã

notis, vt ſit breuisſima, vt ſit notisſima, vt ſit æquabilis. Tertia eſt, omnem motũ eſſe aut æquabilem, aut inæquabilẽ. Porrò inæquabilis eſt motus earũ rerum, quæ ſunt infra globũ lunæ: æquabilis eſt conuerſio orbiũ cœleſtiũ, & hæc rurſus aut eſt velocior, aut tardior: at velocisſima, & breuisſima omnium conuerſionũ, eſt ſupremi orbis conuerſio: quia vno die ab eodem puncto, ad idẽ celerrimè ab occidente in orientẽ, indeq; ad occidentẽ conuertitur. Aliæ verò abſoluuntur tardius, aut menſe, aut anno, aut pluribus annis. His itaq; poſitis & conſtitutis, arbitror ſatis conſtare apud quẽq; virũ, vel mediocriter verſatũ in phyſiologia Ariſtotelica, tẽpus eſſe menſurã cœleſtis quoq; conuerſionis, quẽadmodum per ſecundam, & tertiã hypotheſim conuinci poteſt; quandoquidẽ dies ſit menſu-

ra, & breuisſima, & notisſima metien-
di conuerſionem primi orbis. Nec ſo
lum tēpore metimur motum, ſed etiam
ipſum tempus, id quod per primã hy-
potheſim fit planisſimum. Vno enim
die metimur hebdomas, & menſes, &
annos: vicisſim quoq; motus, non mo
do tempus metitur: quia quod nume
rat, eidem accidit & numerari, ſed eti
am ipſum motum: vt prima conuerſio-
ne, metimur aliorum orbium conuer-
ſiones. Proinde quidam ex priſcis phi
loſophis, quia tempus eſt menſura con
uerſionis cœli, in eam mentem impulſi
ſunt, vt crediderint ipſum eſſe conuer
ſionem cœleſtem. Et quia conuerſio eſt
quidam circulus, & orbis, propterea
res humanas in orbē agi opinati ſunt.
Quæ quidem opinio animis noſtris al-
tè & pertinaciter inſedit. Nam dice-
re conſueuimus, ſanitatē, morbos, for

tunam, infelicitatem, bellum, pacem, & reliqua genera rerum humanarum, tempore ſuo reuerti, tempuſqué illud nuncupamus circulum, ſiue orbem. Ideóq; Aegyptii tempus hoc ſymbolo notabant: anguem enim pingebant circunductum in exactisſimum orbem, qui caudam extremam, in alteram aurem defigeret, vt in hoc genere animalis tamquam in ſpeculo intueremur circulum rerum humanarum. At verò qui cognoſcit tempus eſſe in motu per ſe, hoc eſt eſſe numerum, ſiue menſuram motus, idem poteſt cognoſcere, ipſum eſſe menſuram quietis: nam cognitio eſt comprehenſio, non ſolum formæ, & habitus rei, ſed etiam priuationis: vt oculus non tantum lucem ſentit, verum etiam tenebras per priuationem lucis: & regula iudicamus non modo rectum, ſed etiam obliquum per

recti priuationē:quia rectum eſt iudex ſui, atq; obliqui. Simili quoq; rationis modo, qui intelligit tempus eſſe numerum motus per ſe, ipſe quoq; intelliget eſſe mēſuram quietis per aliud, hoc eſt per motū, ſiue per motus priuationem: verbi cauſa nominamus quietē annuā, quia fuit motus priuatio annua. Et vt motus eſt in numero, quia eſt in tempore, quod eſt eius numerus, ita quies erit in numero, & in tēpore, quia tempus eſt numerus quietis. At contradixerit quiſpiam, tempus eſt in motu, quies eſt in tēpore, ergo quies eſt in motu, ſed quod eſt in motu, id etiā mouetur, quies igitur mouebitur. Reſpōdemus non omnino ſequi, vt quod eſt in tēpore, idem ſit in motu, atq; moueatur, quamuis ſit tēpus in motu, quoniā illi accidat: & ratio, quæ ſuadeat hæc eſt, quia tēpus non eſt idē, quod mo-

tus. Præterea quicquid accidit acci- denti, idẽ non accidit ſubiecto: ſi enim aliquid ſit in albedine, vel dulcedine, non continuò ſequitur vt ſit in ceruſa, aut melle, ſed accidit melli eſſe dul- ci, & ceruſæ eſſe candidæ. Eſt ergo abſurdũ, motũ & quietem eſſe in tem- pore, & tẽpus eſſe in motu, ſed non quie tẽ. Cæterũ vt tẽpus eſt menſura mo- tus per ſe, & quietis ex accidenti, ita quoq; eſt menſura rerũ non per ſe, ſed per aliud, ſiue ex accidenti, hoc eſt, per motũ ſimul & quietẽ: quia tempus metitur quietẽ, & motũ rerũ, & non il- larũ ſubſtantiã. Ergo illæ res tantum ſunt in tẽpore, quæ moueri, vicisſimq; quieſcere poſſunt. Poſſunt autẽ quie- ſcere, & moueri, quæcunq; mouentur, & quieſcũt omni eo tẽpore, quo aliquod tẽpus reperiri poteſt maius. Propre- rea centrũ mundi, poli, & Deus non ſunt

in tempore,quia neq; mouentur, neque quieſcunt. Sanè poli,& centrum mundi non quieſcunt,quoniã id dicitur quieſcere, quod vacauit aliquando à motu, aut poteſt ſuapte natura inire motum. Nec res impoſsibiles, nec ſempiternæ ſunt in tempore:impoſsibile eſt Diametrum æquari lateri ipſius quadrati, hæc ἀνυπαρξία eſt æterna:æternitate nullũ tẽpus eſt maius,proinde nec Deus erit in tempore,qui ſempiterno æuo fruitur. In motu igitur & quiete numerus numerabilis eſt,quia numeratur ab anima: primo enim ipſa deſignat in motu prius & poſterius,deinde motũ corporis, aut ſuũ percipiens, iudicat & ratiocinatur illud eſſe tempus, quod terminatur eo priori & poſteriori. Ad extremũ tẽpore adinuento veluti menſura inuenta, numerat & metitur motũ. Iudicat enim tantam eſſe quantitatem motus,quanta

eſt longitudo & breuitas temporis, terminati à priore & poſteriore. Porrò id ipſum prius & poſterius aliò, atque aliò relatum, alia ſortitur nomina, relatū ad tēpus nominatur inſtans ſiue momentū, relatum ad motum dicitur κίνημα, hoc eſt terminus motionis. Vt ſe ſe habet punctus in linea, ita in tempore momentum, & in motu terminus motionis, & quemadmodū punctus non eſt pars lineę, ſed principiū & terminus, ſic momentum temporis & κίνημα motus eſt proprius terminus. Sed terminus eſt indiuiduus, non eſt igitur pars nec temporis, nec motus, quoniam tam motus, quàm tempus recipiunt diuiſionem: alioqui diuiduum componeretur ex partibus indiuiduis. Non eſt ergo momentum pars temporis per ſe, ſed ex accidenti, quia accidit tempori, non vt finis, quoniam finis eſt pars totius, cuius

eſt finis, ſed accidit, vt eſt numerus: & quemadmodum ſingularitas ſæpius aſſumpta, atque repetita efficit numerum, & metitur: ſic ab anima momentum ſæpe repetitũ in motu, efficit tempus. Ab ipſa enim momentum prius & poſterius, primo numeratur in motu, deinde eodem momento numeratur, atque diuiditur tempus: momentum igitur in motu numeratur, atq; idẽ numerat tempus: & poſtquam inuentum eſt tempus, tunc tempore numeratur motus: proinde momentum continuat tempus, & diuidit, hoc eſt, cauſa continuationis, & diuiſionis eſſe iudicatur in tempore. Et quemadmodum in magnitudine punctus, prior idem ſubiecto eſt, quod poſterior, & mobile prius idẽ, quod poſterius: ſed ratione differunt: nam mobile in alia atq; alia parte motus, dicitur eſſe aliud,

& cori-

& Coriſcus alius in foro,alius in Lyceo eſſe exiſtimatur à ſophiſtis : ſic prope-modum momentũ prius eſt idem ſubie cto, quod poſterius, at ratione differt: quà enim eſt prius in alia parte tẽporis numerabile,eatenus diſtinguitur à po-ſteriori, in alia eiuſdem parte. Tẽpus igitur terminatur duobus momentis, priore & poſteriore,ratione diſtinctis: quoniã omne diuiduũ,finitũ & rectum, vno fine non põt terminari. Addidi re-ctũ,quia aliqua magnitudo diuidua, vt ſphęra & circulus, habet vnũ terminũ. Sed tẽpus eſt diuiduũ, & finitum,vt an nus,menſis,dies:& prius momentũ,quod fuit,& nunc non eſt,corruptũ fuiſſe opor tuit:quia non poſſunt copulari, & conci liari indiuidua. Et quẽadmodũ indiui dua ſimul eſſe nõ queũt,ita ne quidẽ par tes tẽporis,niſi vna cõtineatur ab altera, & mẽſis ab anno, & dies à mẽſe. Si igitur

momentũ ſit aliquid temporis, hoc eſt in tempore ſit, & tẽpus ſit numerus, neceſſario efficitur vt ſit in numero. Eſſe porrò in numero quippiã intelligimus, aut quia ſit principium, ſiue pars numeri, ideòq; dicimus ſingularitatẽ eſſe in numero, & minorẽ in maiori numero: aut quia ſit propria affectio, ſiue paſſio numeri, proinde dicimus imparitatem, & paritatem eſſe in numero. Aut quia numeratur à numero, vt, propterea decem equi ſunt in numero, quia numero denario continentur, atq; numerantur. Simili quoq; rõnis modo aliquid dicitur eſſe in tẽpore, & ob id in numero, aut quia eſt principiũ temporis, vt momentũ, aut propria affectio, vt prius & poſterius, aut quia numeratur tẽpore, vt motus. Ideo momentũ prius & poſterius, & motus ſunt in tempore: motus quidem, quia tẽpus metitur mo

tum, & numerat non totũ, ſed partem, & parte metitur totum, vt die primum metitur partẽ motus, deinde menſibus aliã partem, tum verò totum motũ metitur anno. Eſt igitur motus in tempore, vt numerabile in numero: quemadmodum dicimus bellũ Troianum fuiſſe in tẽpore, hoc eſt in decem annis geſtũ fuiſſe: decenniũ enim eſt menſura belli, & bellũ eſt numerabile: & viciſſim tempus eſt in motu, tanquã in ſubiecto: momentum verò eſt in tempore, ac numero, vt principium, & terminus, prius, & poſterius, vt propria affectio. Porrò eſſe in aliquo, non intelligimus eſſe idem, quod eſſe tunc, cum aliquid eſt: cætero quin ita reciprocarentur, vt definitio & definitũ: & ſi reciprocarentur, profectò quçq; res eſſet in quaq; re, & cœlũ, quod eſt corpus vaſtiſſimũ, cõcluderetur in perexiguo grano milii: quoniã

tunc milium eſt,cũ cœlum eſt:nam ideo cœlum eſt in milio, quia reciprocatur. Simili quoq; rationis modo,eſſe in tem pore,non eſt idẽ,quod eſſe tunc,cũ tempus eſt:quemadmodũ eſſe in motu, aut in loco,non eſt idẽ,quod eſſe tunc, cum motus eſt,aut locus eſt:ſed tempus, aut motum, aut locum eſſe aliquid intelligimus:motum ergo eſſe in tempore nihil eſt aliud,quàm motum & tempus eſſe aliquid. Sed hoc ipſum aliquid,obſecro te quid aliud eſt,quàm tẽpus eſſe numerũ motus? Et quia tẽpus eſt numerus motus,ideo motus eſt in numero, & in tẽpore, atq; adeo numerabilis,pariter & contentus à tẽpore. Et quãuis tẽpus iudicetur cõtinere,eſt tamen ſimi lius numero, quàm loco: nã vt omni nu mero ſemper aliquis maior reperiri poteſt, quia creſcit in immenſum, ſic omni tẽpore,aliquid maius reperitur,atqui

omni loco non poteſt maior reperiri, ſi- quidē nihil ſit maius, & amplius octauo, & ſupremo orbe. Proinde illi nō ſunt audiendi, qui vertunt in dubitationem, vtrū motus ſiue mutatio, ſit in tēpore, & quod mouetur, ſiue mutatur, id omne moueri tēpore ſit neceſſariū. Citra ſa- nè controuerſiá de ſententia Ariſtote- lis poſſumus conuincere, nihil moueri, ſiue mutari, quin habeat opus tempore: nam (vt nuper dixi) prius & poſterius, eſt in tempore, ſed in motu eſt prius & póſterius, motus igitur eſt in tempore. Quòd autē prius & poſterius ſit in tēpo re, illud nobis argumento eſt, quòd di- ſtantia vel propinqua momento, vel pro cul remota eſt in tēpore, ſed prius & po- ſterius eſt diſtantia, ergo prius & po- ſterius eſt in tempore. Nam in tempo re preterito diſtantia procul remota, eſt prior: at propinqua eſt poſterior, vt bel-

lum Iliacũ, dicimus eſſe prius Peloponē ſiaco. Rurſum in futuro, diſtantia propinqua, momento eſt prior, & remota eſt poſterior. Iam verò quòd prius & poſterius ſit in motu, ex eo planisſimũ fit, quòd motus eſt velocior, aut tardior, in motu igitur eſt prius & poſterius. Cui enim dubiũ eſt cœleſtiũ orbiũ conuerſiones, alias eſſe velociores, alias tardiores? aut motus corporum mortalium velocitate, & tarditate differre? ecquis non cernit teſtudinē tardius, & ſegnius, leonē ocyus, & promptius moueri? Quòd autē, quia motus eſt velocior, & tardior, ideo ſequatur, atq; efficiatur neceſſariò, vt in ipſo ſit prius, & poſterius, id planisſimè conſtat in certamine equorum: ſolemus namq; equos velociores, appellare priores: & tardiores rurſum, poſteriores: ſiquidem per idem, & ęquale ſpatium, velociores prius attingant metam,

tardiores autem poſterius. Itaque vt momentum eſt in tempore, quia eſt eius principiũ & terminus: ſic quoq; prius, & poſterius, quia eſt affectio, & motus, quia eſt numerabilis, vt pote qui ſit in numero. Ex hoc autem primo termino, & ſummo principio, atq; adeo temporis affectione, nos poſſumus inuenire reliquas affectiones, ac proprietates, ſiue accidentia. Nam momentum, quod ab Ariſtotele nuncupatur τὸ νῦν duplex eſt, aut enim eſt ἀκαριαῖον, quod interdũ vertere ſoleo præſens, & minimum, interdum momentum indiuiduum. Aut eſt πλατικὸν: quod ſi quis vertat diuiduum, aut præſenti, & minimo proximum momentum, non, mea quidem ſententia, coarguendus erit. Præſens quidẽ momentum continuat tempus, & diſterminando diuidit: pro vt continuat, actu & vnum atq; idem eſt: quia concipitur

pro termino communi,quo partes conti nuatæ copulantur:nã contiuuũ definitur eſſe,cuius partes communi termino copulantur:ob id actu eſt. Diuidit autẽ poteſtate,hoc eſt cogitatione, quoniam eundem cõmunem terminũ, cogitamus eſſe principiũ futuri tẽporis, atq; eundẽ eſſe finẽ præteriti:hac quidẽ ratione cẽſetur eſſe aliud,atq; aliud momentũ,hoc eſt diuerſum,quoniã tempora,vt ille inquit,ſic fugiunt pariter, pariterq; ſequũtur:& noua ſunt ſemper:nã quod fuit ante relictũ eſt,fitq; quòd haud fuerat,momentaq; cuncta nouantur. Proinde hoc genus momenti,quod eſt in tẽpore, aſſimilauimus puncto in linea:quoniã punctus eſt cauſa continuationis,ſimul & diuiſionis lineæ. Sed hoc intereſt, quòd punctũ in linea clarius eſt,atq; apertius, quia in linea permanet, & ſtabile eſt: propterea ab Ariſtotelicis interpreti-

bus nominatur τὸ τῆς οὐσία, in tempore fluit,& iccirco vocatur ῥύσις τοῦ χρόνου, hoc eſt fluxus repẽtinus,& fugax, & vix ſenſilis propter ſuã exilitatem,atq; velocitatẽ:& ſi ſentitur,per ipſum motũ ſentiri neceſſarium eſt: id quod moderatus Columella his carminibus ſignificauit:

> Inuigilate viri, tacito nam tempora greſſu
> Diffugiunt, nulloq; ſono conuertitur annus.

Iam verò momentum proximum præſenti,& indiuiduo, eſt illud quod longè non abeſt à præſenti : vt nunc veniet, hoc eſt, hodie veniet, & nunc venit, hoc eſt hodie venit. Itaq; ex diſtantia mométi diuidui ab indiuiduo, & ex acceſſu & receſſu vnius ad alterum,& ab altero,atq; ex prioris,& poſterioris interuallo,depromi poſſunt cęteræ proprietates & affectiones temporis. Aut igitur

momentum diuiduum proximat indiui duo, vel prȩterito, & priori, vel futuro, & poſteriori, vt iam veniet, hoc eſt cras, vel perendie, nõ ad milleſimũ annum: & iam venit, hoc eſt heri, vel nudius tertius. Aut recedit, & longiſſime abeſt, vel à præterito, & priori, vt Troia aliquando fuit capta: vel à futuro, & poſteriori, vt aliquando erit diluuiũ. At contradixerit quiſpiã, omne tempus aliquando eſt, quod aliquando eſt, id finitum eſt, & terminatum momento, tempus igitur eſt finitum, non infinitum. Atqui motus eſt infinitus, tempus igitur eſt infinitũ, quia tẽpus eſt propria affectio motus, & momenta continet infinita, at pars temporis deſignata, & terminata momẽto vel priori, vel poſteriori, illa eſt finita, & ob id tẽpus vocatur finitum, ſed tempus ſimpliciter, quia quà tempus eſt, & affectio

motus,infinitũ eſt. Aut proximat prę terito, & priori tantũ, vt nuper, & du dum venit rectè dixeris: at non rectè dixeris nuper fuiſſe captã Troiam,quia nimium abeſt à momento priori. Aut à prçterito, & priori tantum momento longiſſime abeſt, vt cum dicimus olim captam fuiſſe Troiam. Tot igitur ſunt temporis affectiones, quæ naſcuntur à diſtantia momenti indiuidui, & prioris à diuiduo & poſteriori. Supereſt nunc tantum, vt contemplemur uſum, & finem, quia Deus, & natura nihil in hac vniuerſitate rerum otioſum patiuntur, ſed omnia ſunt alicui vſui, aut per ſe, aut per aliud. Tempus igitur, quia eſt numerus motus: ideo motus eſt numerabilis, & in numero, atq; in tempore, & cum tempore ſic iungitur, & conſpirat, vt nec tempus à motu, ſiue mutatione, nec viciſſim mutatio à

tēpore ſeiungi poſſit. Sed motus ſiuē mutatio eſt cauſa viciſſitudinis rerū, & cur intereāt, & cur viciſſim generētur: proinde etiā tempus iudicatur eſſe cauſa interitus, & generationis, quia vtitur mutatione pro inſtrumēto, quo res omnes dimouentur à ſuo ſtatu. Ob id quicquid eſt infra globū lunæ, id dicicimus eſſe in tēpore, quoniam iudicamus tēpus eſſe cauſam ortus, interitus, inuentionis, obliuionis, & cognitionis. Cauſam porrò eſſe tēpus generationis intelligi volo ex accidenti, interitus verò per ſe: quia generationis cauſa certa eſt, vt hominis homo cauſa eſt, ædium faber, Interitus autem eſt incerta, ideo adiudicatur ipſa tempori, cauſam nāq; interitus animalium, ſtirpium, & ędium, atq; vrbium referimus acceptū temporis vetuſtati. Cuius rei illud eſt ſignū, quòd vbi nos ignoramus cauſam

euidentem,ac certam alicuius effectus, tunc ſolemus cauſari vim tẽporis, atq; affirmare illud fuiſſe authorem, & effectorem, quaſi fortuitum. Profectò tempus non poteſt eſſe cauſa per ſe, quia tempus eſt quantitas, quantitatis nulla eſt actio, nulla efficientia, omnis autem mutatio fit ab actione contraria: ideo ſempiterna corpora, & conuerſiones illorum cœleſtes, non ſunt in tempore, quia non patiuntur à tempore. Prçterea quçcunq; ſunt in tempore, illa eſſe iudicantur, quæ ſunt in eo tempore, quo aliud maius reperiri poteſt: at ſempiternitate nihil ſanè maius eſt, nec igitur cõuerſio cœleſtis, nec corpora çterna ſunt in tempore: at cauſa per ſe, & proxima eſt mutatio materiæ. Et quia eſt numerus mutationis, ſiue motus, propterea cẽſetur eſſe cauſa, vt modò dicebam, tum generationis, tum in-

teritus:& quoniam ortus,& interitus ha
betur author,icirco Simonides nomina
uit tempus ſapientisſimum:Paron autē
Pythagoreus imperitisſimū,& inſipiens
appellauit. Sapientisſimum quidem,
quia eſt cauſa generationis:ſiquidē be-
neficio temporis ſapientia, & cognitio
rerum cum diuinarum,tūm etiam huma
narum,nobis ingeneretur,& acquiratur,
atq; adeo veritatis pater eſſe videatur.
Nihil enim vſq; adeo eſt abditū,& ob-
ſcuritate naturæ inuolutum,quin tandē
aliquando tractu temporis, & pateat,
& ſciatur. Imperitisſimum, quia tem-
pus eſt cauſa interitus:vitio namq; tem
poris,peritia interit,quia tempore obli-
uiſcimur:obliuio eſt venenum & interi-
tus ſciētiæ ingenaratæ & acquiſitæ mul
to iā tempore. Quia igitur tēpus ſuo
robore conſumit omnia, atq; interimit,
ideo poetę nominarunt edax rerum, &

inuidioſum,& robuſtũ,atq; fabulati ſunt κρόνον dictum quaſi χρόνον filios ſimul atq; nati ſunt deuoraſſe,vt nobis ſignificarent edacitatem temporis, atq; fugã. Itaq; tẽpus eſt cauſa partim interitus, partim generationis, ope ipſius motus, ex quo genus omne mortaliũ ſentit cõmoditatem, & incommoditatem: nam multa ferunt anni (vt Poëta cecinit) venientes commoda ſecum,multa recedentes adimunt. Et icirco Deo Optimo Maximo ingentes gratias ago, qui mihi tantum temporis ſuppeditauit, vt commodè licuerit aliqua methodo, & quid,& quale ſit tempus explanare. Poſtea reliquum,quod ſupererit in expoliendaEcphraſi totius philoſophię conſumere decreui.

Digitized by Google

ECPHRASIS DE LOCO.

LOCVS Eſt nomen ambiguum, & ideo diſtinguendum eſt, nam locus, aut eſt cõmunis, aut eſt proprius. Cõmunis eſt, qui plura vno corpora recipit. Proprius eſt, qui vnũ corpus continet, prępterea nullũ aliud. Et vt in loco communi dicitur corpus cõtineri per aliud, ſic in proprio contineri per ſe, ideſt primò iudicatur: vt cum ſtirpem dicimus eſſe in cœlo, quia eſt in aëre, qui continetur in cœlo, & in aëre, quia in vna parte aëris eſt. Cœlum igitur, & totus aër, eſt locus cõmunis, qui attribuitur huic ſtirpi per aliud, nimirum per aëris partem; quæ eſt proprius locus. Proprii autem loci naturã diſquirimus,

quid ſit, ideòq; non ab re fuerit exordiũ ſumere à definitione. Locus ergò proprius, eſt terminus immobilis, & primus, phyſici corporis, continentis proximè, contentum corpus phyſicum, mobile latione, vt ordo vniuerſi in ęternitatem conſeruetur. Terminus, finis eſt, finis corporis eſt quoddam extremum, extremũ eſt ſuperficies extrema & plana, nam corpus omne finitur, & terminatur ſuperficie. Locus autem non poteſt eſſe corpus, neq; quippiam ſeparatum à corpore in quo eſt, ſiquidem, ſi ſit corpus, neceſſariũ eſt, vt ſit aut ſenſile, aut intelligibile. Si corpus ſenſile, aut erit elementũ, aut ortum de elementis. Pariter ſi dederis eſſe intelligibile, erit aut elementum, vt propoſitio ſyllogiſmi, & eius ſyllabę, aut ortũ de elemẽtis, vt concluſio & νόημα. At intelligibile eſſe nõ poteſt, quia quod in

telligibile eſt, caret magnitudine, ſed locus habet magnitudinem. Nec corpus ſenſile, quia corpus permearet corpus, & proinde locorũ eſſet infinita multitudo, quia infinitè permearet partes corporis contenti. Neq; quippiã eſt ſeparatũ à corpore in quo eſt, neq; principiũ corporis, quia aut eſſet materia, aut forma, aut efficiens, aut finis: non materia, quia ex loco nihil fit, & locus continet, & materia continetur, & eſt internũ corporis principiũ, ex quo fit corpus. Nec forma, quia forma eſt terminus in re, & illa intereunte corpus interit, ideòq; non ſeparatur, at locus eſt terminus externus, & ſeparatur. Neq; eſt efficiens, quia locus nihil efficit, ſed effectum, & genitum recipit, atq; obtinet tantùm vim conſeruãdi corpus locatum, propter qualitates ſuas à cœlo demiſſas, & vim producendi vitã, aut

contra breuiandi, vt inquit Ariſto. in lib.de reſp. & de long. & breuit.vit: & mutandi mores animalium, quia ſequũtur qualitatẽ cœli, & loci: vt Beotii ſunt craſſi ingenii, quia ſunt nati in loco, & aëre craſſo, vt ait Ariſt. octauo de hiſt. animaliũ: neq; eſt forma, quia in rebus naturalibus finis & forma concurrunt? Cum igitur non ſit, neque corpus, neq; principium corporis, ſed in corpore, ſequitur vt ſit in illo, aut vt punctus in linea, aut vt ſuperficies in corpore: non quidem vt punctus, quia puncti nullus eſt locus, quia punctum eſt indiuiduum, ergo indiuidui locus debet eſſe indiuiduus, ſed indiuidua non queunt eſſe attigua, hoc eſt alterum non poteſt cõtineri ab altero, quia carent partibus, ideóq; non poſſunt ſe ſe contingere, & locare. Nam locus, & locatum inter ſe æquantur, & ſe mutuò at-

tingunt. Vt enim aliquid locetur, eſt neceſſarium, vt habeat partes: eſt ergo vt ſuperficies in corpore. Nam eſſe in aliquo, multis modis intelligitur, vel vt ſpecies in genere, vel vt genus in ſpecie, quia eſt in eius definitione, vel vt totum in partibus, vel vt partes in toto, vel vt forma in materia, vel vt res in mouente, vt res hiſpanæ in Carolo Cęſare ſunt, quemadmodũ cecinit Homerus Διὸς ἐν γούνασι κεῖται, vel vt in fine, vt homo in fœlicitate, vel vt in vaſe, vt liquor in dolio, vel vt in tempore, vel, vt in affectione, vt in morbo, in ſanitate, vel, vt in numero, vel vt in ſe ipſo, non per ſe, nec per accidens, nec primò, ſed per alterum, ideſt per partes, quæ ſunt in toto, vel, vt accidens in ſubiecto, vel, vt ſuperficies in corpore. Quare ſi locus eſt ſuperficies extrema, quæ terminat corpus, erit in

corpore aliquo, non vt in loco, ſed vt accidens in ſubiecto terminato. Proinde Zenonis cauillus diſſoluitur, quo euertitur locus: nam Zeno non ſolũ motum ſuſtulit, ſed etiam locum. Quicquid eſt (inquit) in aliquo eſt, ſed locus eſt, igitur in aliquo eſt: ſed quod eſt in aliquo, idem eſt in loco, ergo locus eſt in loco, ergo locorum infinita eſt multitudo. Atqui non ſequitur, vt quia eſt in aliquo locus, iccirco ſit in loco, quia eſt in corpore vt accidens in ſubiecto. Nam eſſe in aliquo ſiue alicubi, quod πȣ̃ vocat Ariſtoteles, latius patet, quàm eſſe in loco: quãuis enim punctus ſit alicubi, tamen non eſt in loco. Sic propemodum locus eſt ſuperficies, quæ eſt alicubi, ſed in aliquo non eſt. Itaq; locus eſt ſuperficies extrema, ſiue terminus, quem vocat Ariſtot. τὸ πέρας. Sed quia ſuperficies eſt accidens, & accidens non

mouetur per ſe,iccirco locus,qui ſuperficies eſt, immobilis eſt:non enim poteſt moueri,quà eſt ſubſtantia,quoniam conſtat ſatis non eſſe ſubſtantiam,neq; quà qualitas, quia eſt ſuperficies, neq; quà πȣ̃: cæterò quin loci eſſet locus: neq; quà eſt quantitas,quia nec augeſcit, nec decreſcit. Immobilitatem præterea poſituræ,ſiue partes loci indicant. Porrò poſituræ, aut diſtinguuntur ex noſtro ſitu,aut naturà:ex noſtro ſitu mutãtur,mutatis nobis,aut rebus, vt columna,vel domus dextra,nobis mutatis fit læua. Poſituræ, quænatura diſtinguuntur ſunt immobiles,& nunquam mouentur nobis mutatis,vt in cœlo,eadem poſitura ſemper permanet: nam oriens ſemper erit dexter,& occidens ſiniſter, dexter poſitus eſt, vnde natura auſpicatur motum, ſiniſter ad quem fit motus: proinde videmus animalia inſtinctu naturæ ſem-

per inſtituere motum à parte dextra: equus enim incipit natura duce moueret primò dextrum pedem, deinde ſiniſtrum. At pars borealis eſt anterior, auſtralis verò eſt poſterior: ſuperus locus eſt ſuperficies concaua orbis lunæ citima terris, quò ſponte naturæ leuia corpora feruntur, vt ignis: hanc poſituram vocat Ariſtot. τὸ ἔσχατον. Nam principia dimenſionum in ſitu ſunt extrema, à quibus non ſolum loca nomen habent, vt à longitudine ſupera, & infera, á latitudine, dextra, & ſiniſtra, ab altitudine anteriora, ſiue aduerſa, & poſteriora, ſiue auerſa, ſed etiam quia per ipſas à ſe diſtant, denominantur cōtraria: inferus enim locus eſt ſuperficies terrę, ſiue centrum terrę quod medium mundi nominat Ariſt. quò ferũtur corpora grauia: ſed locus ſuperus, & inferus ſunt poſituræ propriæ ſimplicium

corporum, reliquæ ſunt animatorum corporum magis propriæ. Si igitur partes loci præcipuæ ſunt immobiles, locum quoque immobilem eſſe neceſſum eſt. Præterea Theophraſtus, Eudemus, & Ariſtoteles quarto Phy. immobilitatem loco prorſus adiudicant. Quamobrem (Plutarcho teſtante) vt poëſis eſt pictura loquens, & pictura eſt poëſis tacens: ſic locus quoque eſt vas immobile, & vas eſt locus mobilis, & proinde aliud eſt eſſe in vaſe, quàm eſſe in loco, quod enim eſt in vaſe, eſt in re mobili, vt nauta in naui, rurſum quod eſt in loco, id eſt in re immobili. Iam verò vt ſuperficies continentis, æquetur ſuperficiei corporis contenti, ne reperiatur locus vacuus, non ſolum oportet locum eſſe immobilem, ſed primum, hoc eſt proprium, & æqualem: nam locus continet par-

tes, & æquatur partibus, & toti. Sed hic opportunè roget quis, qui fieri poteſt, vt locus ſit æqualis, & æquetur corpori augeſcenti? nam ſi debet æquari, neceſſarium erit augeſcere, augeſcente corpore, & proinde locus non erit immobilis. Fortaſſis autem accretio eſt propria affectio corporis, quod per ſe augeſcit, locus verò ex accidenti, quia dum corpus continens cedit augeſcenti corpori contento, interea ſuperficies dilatatur, & ampliatur, ſed ampliari non eſt augeſcere, ſed potius cedere. Nam vera accretio in tres dimenſiones extẽditur, longas, latas, & profundas, quia ſolũ corpus augeſcit: locus verò habet tantùm duas dimenſiões, & licet duas habeat duntaxat, tamen cõtinet, & æquatur corpori locato, & toti, & eius partibus. Sed contineri & eſſe in toto, & contineri, & eſſe in loco, non nulli idem eſſe opinati

ſunt:ſed falluntur (meo quidem iudicio) nam totum quidem continet & partes, quia continuatur partibus: locus verò eſt attiguus, non continuatus locato corpori. Præterea partes non mouentur in toto, ſed cum toto, vt manus cum ſuo toto, & humor cryſtallinus cũ oculo. Corpus verò locatum non mouetur cum loco, ſed in loco, vt aqua in vaſe, vt cœlum iu ſuo loco conuertitur, quia locus ſeparatur, & dirimitur, totum non ſeparatur à partibus ſuis. At quemadmodum nullum eſt corpus, quin ſit alicubi, ita nullus eſt locus priuatus corpore, alioqui reperiretur inane, nec omne corpus locum occupat, ſed corpus phyſicum dũtaxat & concretum ex materia & forma: nam res mathematicæ & artificioſæ per ſe, & propriè in loco non ſunt, quia, vt ait Ariſt. 3. cœli, quod nullam habet propenſionem, ſiue ῥοπὴν, id eſt immobile &

mathematicum: quod autem tale eſt, quo in loco quieſcit, eodem etiam moueri poteſt: in artificioſis vt artificioſa ſunt, nulla ineſt propenſio: neque in mathematicis, quia ſunt in cogitatione, vt triangulum in cogitatione habet ſuam eſſentiam: quia mathematicus non cogitat triangulum æreum, aut ligneũ, aut cereum, ſed abſtrahit à materia, in qua deſignatur triangulum, vel alia figura. Nam quòd anima vocetur locus earum formarum, quæ animo concipiuntur, nihil me mouet: quia per ſimilitudinem vocatur locus, re vera tamen non eſt locus. Sola igitur corpora phyſica ſunt in loco per ſe: vt corpora ſimplicia, & ex his compoſita: ſed ſimplicia ſunt per ſe, & primò, per ſe tantùm compoſita: quia ſunt in loco per ſimplicia, ſiquidem ſequantur motum ſimplicis corporis dominantis.

& eò ferantur, quò inclinat corpus ſimplex, quod dominatur, ergo ſolum corpus ſenſile, hoc eſt phyſicum eſt in loco. Nam propriũ loci eſt continere, quia non eſt ſuperficies, qua ſuperficies eſt, ſed qua continet, alioqui omnis ſuperficies eſſet locus, & nihil eius eſſet quod continetur: cuius rei illud eſt ſignum, quòd corrupto, aut genito corpore locato, locus etiamnum ſupereſt, vt aër in eodem loco gignitur, in quo aqua fuit corrupta. Quod autem locus cõtineat, illud argumento eſt, quòd oẽs veteres, id attribuerunt non ſolum loco proprio, verum etiã communi, & icciſco Plato continendi facultatẽ, eſſe propriam loci indicans, variis nominibus expreſſit & translaticiis. Is quidẽ tum in Timęo, tum in dogmatibus nõ ſcriptis, quę vocat ἄγραφα, hoc eſt opera quæ continent dogmata rerum na-

turalium tradita familiaribus, & ſodali-
bus, locum nominat materiam, & ma-
trem, & nutricem, & magnum, paruúq;,
& infinitum χώραν & ὑποδοχὴν, &
πανδεχὲς, & μεταλαμβάνον, & μετα-
ληπτικὸν, & eundem etiam vocat διά-
στημα, hoc eſt interuallum: eſt porrò in
teruallum idem, quod locus, ſed variis
notionibus comprehenſum ab antiquis;
ab aliis pro interuallo eius, quod in lo-
co eſt, corporis, quod διάστημα σωματικὸν
dicitur ab Ariſtote. ab aliis pro inter-
uallo ſeparato & experte corporis com
prehenditur, vt à Democrito, & Leucip
po, qui opinabantur eſſe ſpatium vacuũ
in tres dimenſiones extenſum ἀσώμα-
τον, καὶ ἄποιον, hoc eſt, incorporeum &
ſequale, ſiue qualitate nulla affectum, ca
pax corporum ſubeuntium, & viciſſim
recedentium: verbi cauſa ſublatis co-
gitatione noſtra omnibus elementis, to-

68

tum illud ſpatium vocabant interual-lum:& forte non temere, quoniam huic interuallo incorporeo conuenire viden tur omnes loci proprietates: nam con-tinet corpus,& ab eo contento ſepara-tur,& eſt immobile,& nihil eſt eius, quod continetur,& æquatur corpori conten-to: atq; huiuſmodi proprietates vidētur rectius quadrare illi interuallo, quàm ſuperficiei corporis continentis. Et ideo dicuntur corpora permeare huiuſ-modi interuallum, quia ipſum opplent: non quia permeent corpus: ſanè per-mearent, ſi interuallum eſſet corpus. Sed hæc opinio mihi ſemper fuit du-bia, quia ſi locum definiunt eſſe interual lum,& interuallum credunt eſſe tres di-menſiones,& tres dimenſiones, nihil eſſe aliud, quàm quantitatem, profectò ac-cidens erit ſine ſubſtantia: niſi quiſpiam reſponderet non eſſe quidem ſine ſub-

ſtantia,ſed eſſe in ſubſtantia, & ea niti, quemadmodum ſuperficies adnititur corpore. Verum de hac opinione ſatis ſuperq; ediſſerui in noſtris ſcholiis, vbi docuimus ab aliis, vt à ſtoicis, locū concipi pro interuallo pleno corporis. Has oēs notiones proprias materiæ, Plato tranſtulit ad locū, vt nobis planè ſignificaret locum continere, ſed continere ita intellexit, vt locus proximus ſit cōtento, quia inter vtramq; ſuperficiem, & continentis & contenti, nullum cadit medium, ſed ſuperficies continentis & contenti ſimul ſunt, quia ſunt proximæ, & attiguæ, non continuæ: attigua enim ſunt, quorū extrema ſunt ſimul: cōtinua verò quorum extrema ſunt vnū: ideoq; locus dirimitur, citra vllum medium à contento. Contentum porrò corpus, eſt naturale, quia nihil eſt in loco, niſi corpus, & omnis locus, vt dixi antea, oc-

cupatur

cupatur corpore,quia nullus eſt vacuus: non enim eſt in rerum vniuerſitate vacuum, quia omnia ſunt plena corporis: notio tamen vacui, magnam habet cognationem cum notione loci: vt enim vacuum fingitur eſſe locus non plenus, hoc eſt priuatus corpore, ita concipitur locus eſſe quoddam vacuum plenũ corpore mobili: proprerea corpus mobile latione,& vt ait Ariſto. κατὰ φορὰν, fuit cauſa, cur & locum eſſe aliquid cognoſceremus,& cur corpora eſſe alicubi opinaremur: cum enim homines conſpexiſſent corpora transferri, & mutare locum, tunc eſſe locum, & occupari corpore crediderunt: non enim ob aliam cauſam cœlum eſſe in loco credimus, quàm quòd mutet locum,partibus viciſſim ſuccedentibus in eodem loco. Nã vt corpus eſt in loco,ita mouetur,inquit Ari. hoc eſt motus corporis & locus ſunt

ſimul. Motus enim & locus cõſpirant, ſi locus eſt poteſtate, vel actu, motus quoque eſt actu, vel poteſtate: ideoq; corpora, quæ mouentur, ſunt in loco, & viciſſim quæ ſunt in loco, eadem mouentur. Ex quo coarguũtur illi mẽdacii, qui deprauatè interpretando Ariſtotelis ſententiam, pronunciant, ſi corpus totũ eſt in loco, totum etiam moueri, ſin autem per partes, moueri per partes quoque. Atqui ſeptem orbes cœleſtes mouẽtur, & quãuis totus orbis ſit in loco, non tamen totus mouetur, ſed partes: terra itidem, & quodq; elementum totũ eſt in loco, nihilominus totũ non mouetur, ſed pars. De corporibus quę recta feruntur, nemo controuerſatur, an ſint in loco, ſed de cœleſtibus peruetus & perdifficilis extitit quęſtio: habuit enim cœlum ſolicitos multos philoſophos, qui diu multumq; inquiſiuerunt, quo modo cœlũ cũ

ius ampliſſimo ſinu continentur, & in quo cūcta mouentur, ſit in loco. Porrò cœlum, vt eius notionē rectè intelligamus, tribus modis ab Ariſt. cōcipitur: aut enim pro vniuerſo, aut pro ſupremo orbe, aut pro cōplexione octo cœleſtiū orbiū. Vniuerſi quidem partes ſunt diuiſæ, qualia ſunt elementa, atq; orta de elementis, & corpora cœleſtia. Ponitur queſtio igitur, an vniuerſum ſit in loco, & ſupremus orbis. Eſſe quidem in loco neceſſarium eſt, quia ſunt corpora, quę mouentur, ſed quia extra vniuerſum, & ſupremum orbem nihil eſt, neq; corpus aliud, neq; tempus, neq; locus, neq; inane quod contineat (ſiquidē ſit propriū loci cōtinere, & locati contineri) ideo non facile intelligitur, qūo ſit in loco. Sanè vniuerſum eſt in loco per ſuas partes, quę ſunt in loco per ſe: partes. n. eius mutuò locātur, vt terra ab aqua, &

aëre, aër ab igne, ignis ab orbe, orbis ab alio orbe. Nam totũ, quod vocamus vniuerſum, nõ eſt in loco, quia totũ non mouetur, ſed partes duntaxat. Sed vt mouẽtur corpora, ita ſunt in loco quoq;: nam motus in loco indicat modũ, quo quippiã ſit in loco: vt corpora grauia & leuia tota mole ſua mouentur, & iccirco per ſe ſunt in loco: at corpora, quæ creſcunt, & decreſcunt ſunt in loco per partes, quia tota mole non mutãt locum, ſed partibus. Itaque quia vniuerſum non mutat locum, propterea totum nõ eſt in loco, ſed eius partes, quæ ſunt diuiſæ atq; diremptæ: de quibus (quod ego ſciam) nulla fuit controuerſia antiquitus, preterquàm de illa, quæ vocatur orbis octauus, extra quem nihil eſt, quod locet, & contineat, ideoq; dubitatur quo modo ſit in loco. Non nulli quidem grauiſſimi philoſophi opinantur

eſſe in loco partes inuicem locatas. Sed hæc opinio (mea quidẽ ſententia) euertit dogma Ariſtotelis, qui negat partes totius continui eſſe in loco, quoniã partes mouentur cum toto in toto: at corpus mobile mouetur in loco, non cum loco. Præterea locus ſeparatur à corpore locato, ſed partes continuatæ non ſeparantur à toto, quocum ſunt, quia totum non eſt aliud, quàm partes ſimul coactæ & coniunctæ. Aliqui verò comminiſcuntur centrum terræ, per quod affirmant octauum orbem locari. Sed hoc commentum doctis viris minimè probatur, tum quia (vt inquit Ariſtoteles) corpus locatum debet attingere proximè locum: at centrum terræ quàm longisſime abeſt à ſupremo orbe, tum etiam quia quod eſt indiuiduum, quemadmodum placet Ariſtoteli, locus eſſe non poteſt, quia corpus locatum eſt

diuiduum:ſed hoc,& ille,debent inter ſe æquari. Verumenimuerò, vt aliorum plurium quoq; ſententias de hac contro uerſia prætermittam,non ab re fore reor, ſi breuiter,& perſpicuæ, quid ego ſentiam expoſuero. Nemini igitur dubiũ eſt,quin aliqua corpora ſint in loco pote ſtate,vt cum dicimus partes corporis cõ tinuati eſſe in loco,quia in corpore non ſunt,vt in loco,ſed vt in toto, eædem di remptæ poſſunt eſſe in loco. Aliqua verò actu, quales ſunt partes diuiſæ à toto,vt grana in frugũ aceruo toto ſunt actu. Aliqua ſunt in loco per ſe,vt cor pora quæ loco mouẽtur,cuiuſmodi,ſunt illa,quæ rectà feruntur, vel ſurſum, vel deorſum,& quæ creſcunt,aut decreſcũt, licet ſua mole tota non mutent locum. Aliqua ſunt in loco κατὰ συμβεβηκός, id eſt per accidens,qualia ſunt ea, quæ vel ſunt in aliquo, vel accidunt alicui,

quod eſt per ſe in loco: ne longius abieris, anima eſt in loco per accidens, quia eſt in ipſo corpore, quod eſt in loco per ſe: rurſus affectiones per accidens ſunt in loco, quia ſunt in corpore, quod per ſe eſt in loco. His hunc in modum poſitis & conſtitutis diuiſionibus, ſatis conſtat (vt mea fert opinio) orbem octauũ, neq; poteſtate eſſe in loco, quoniam eius partes nõ poſſunt diuidi, & ita eſſe in loco p ſe. Neq; actu, quia partes non ſunt actu diuiſæ. Neq; per ſe, quoniam, nec ſurſum, nec deorſum ipſe fertur, ſed circumtorquetur. Relinquitur ergo, vt ſit in loco per accidens, ſiquidem ipſi locanti, & continenti alios orbes, & illos quidem, per ſe locatos & contentos, accidat locari quoq;, & contineri: vt vlna & medimnus, per ſe metitur, & numerat illa pannum, hic frumentum, & proinde accidit vtrique numeranti, & metienti,

numerari quoq; & menſurari: vt cum di cimus tantum eſſe pannum, quanta eſt vlna, & viciſſim accidit vlnæ eſſe tantæ, quantus eſt pannus, vel tantum frumentum, quantus eſt medimnus, atq; huic accidit reciprocari. Pariter & anima, quæ forma eſt, rectius dicitur continere corpus, quàm contineri à corpore, quoniã formæ proprium eſt continere. Sed dum continet corpus, interea illi accidit cõtineri à corpore. Et ideo Ariſtoteles huc mentis acumen conuertens, ſcripſit ſupremũ orbem ita eſſe in loco per accidens, quẽadmodum anima continetur in corpore: vt enim anima per ſe continet corpus, quia eſt forma, ſed interea accidit contineri, dum continet, ſic propemodum orbis ſupremus continet, & locat per ſe reliquos orbes, ſed dum locat & continet, accidit interea ipſi locari viciſſim & contineri.

Sed vt reuertar eo, vnde digreſſus ſum, motus indicat locum eſſe aliquid, prę-ſertim latio, quoniam locus eſt recepta-culum corporum tranſlatorum, hoc eſt introeuntium, & viciſſim exeuntiũ, vbi enim nunc eſt aër, illic antea fuit aqua, & in eodẽ loco eſt tellus, in quo prius fuerant maria. Proinde Heſiodus locũ nominauit χάος παρὰ τὸ χῶ, quod eſt recipio, quaſi ſit χῶρα, & χωρητικὸν, ideſt receptaculum omnium rerum natura-lium. Nam Heſiodus exiſtimauit nul-lum eſſe corpus naturale, quod etiam nõ ſit in loco, & iccirco finxit hoc ſu-um chaos fuiſſe antiquiſſimum, imò an-tiquius omnibus rebus naturalibus, vt enim eſſent in loco: oportuit prius fuiſ-ſe paratum locum, vt inquit Ariſtote-les in quarto Phyſico. ſunt tamen qui interpretentur chaos Heſiodi, vt Oui-dius in Methamorpho. rudem & indi-

geſtam molem rerum,& confuſam,quam lite & amicitia opinantur fuiſſe dige-ſtam,ſeparatamq́ꝫ,& quaſi ſua forma or-natam,atq; expolitam, qualem ornatum conſpicimus ineſſe ſingulis rebus,& ſimplicibus, & compoſitis. At ſimplicius interpretatur cauſam infinitam multitudine deorum repletam. Sed quòd mutatio loci corporum,fuerit cauſa,cur eſ-ſe aliquid locum putaremus, veteres etiam philoſophi atteſtantur,vt Demo-critus, Leucippus,& Metrodorus, qui ſanè opinãtur corpuſcula indiuidua moueri,& iccirco finxerunt ſpatium inane, per quod illa temerè volitarent,ob id definiuerunt locum eſſe quoddã inane ſpa-tium. At roget quis,cur corpora mo-uentur ad loca propria, poſita in alie-nis? An fortè id euenit, quia in loco eſt abdita vis quædam pelliciendi ad ſe corpora mobilia? Nam corpus ſpon-

te naturæ appetit proprium locum, & ideo locus eſt aliquid appetibile naturà, in rerum vniuerſitate: cuius rei illud eſt ſignum, quòd omnia corpora, aut ſimplicia, aut compoſita (niſi prohibeantur) ſuapte natura ad proprium locum ferri appetunt, alia ad ſuperum, alia ad inferum. Proinde non ſunt audiendi illi, qui putant corpora moueri ad locum ſuum propter vim totius, vt pars nimirum cum ſuo toto concilietur, & integretur, vt gleba cum tota terra. Nã quòd hæc falſa ſit opinio, motus rectus corporum indicat: quia omnia corpora ſemper rectà feruntur ad ſuum locum. Etenim ſi natura inſtitueret motum propter totum, tunc pars quouis modo, & quocunq; motu peteret totum, quia totum eſt vaſtum, & latum, qualis eſt vaſta tellus: at ſemper pars appetit lineam rectam quia grauia cor-

pora appetunt centrum terræ, qui eſt punctus, leuia verò ſuperum locum, qui eſt ſuperficies concaua orbis lunæ, vt inquit Ariſto. Non deſunt qui referant cauſam ad quendam naturalem appetitum, aſſingendi ſuperficiem loci continentis: ſiquidem conſeruantur, & exornantur à proprio loco, non minus, quàm materia à forma, cuius eſt appetentisſima: inter locum namq; proprium, & corpus locatum citra vllam vim, eſt quædam naturalis cognatio, quia tangunt ſe mutuò & tanguntur, proinde agunt & viciſſim patiuntur: agit quidem locus, quia conſeruat, patitur verò corpus, quia conſeruatur. Nam locus eſt veluti totum, & forma, ſed locatum corpus eſt tanquam materia, quia proprium formæ eſt cõtinere, materiæ autẽ contineri. Equidem in eam mentem ſæpe ſui compulſus, vt exiſtimauerim hu-

iuſmodi appetitum naturalem fuiſ-
ſe inſitum, vt is ordo vniuerſi ſempi-
terno tempore ſeruaretur, quem opifex
ſummus diſpoſuit ab æternitate. In-
generata enim eſt vis leuibus corpo-
ribus, vt ſurſum ferantur, grauibus au-
tem vt deorſum.

Patauii apud Simonem Caligna-
num Anno. M D LII.

Digitized by Google

76

Digitized by Google

P

qui pro
quã rece
ncem,to
næ prim
Hippocr
tẽ medicã
ſæ iuuẽtu
ter eſſe fac
Gymnaſia
Priulus Se
Franciſcus
& magnus
tis gratia no
Præfa,

PRÆFATIO IN APHO-RISMOS HIPPOCRATIS.

IN MORE Poſitum eſt, & multis iam ab hinc annis iuſſu Sãctiſsimi Senatus Veneti decretũ inuiolatè receptum eſt, ut qui profitentur eam medicinæ partem, quã recentiores medici nuncupãt Theoricem, totius triennii curriculo Auicennæ primum librum magni canonis, & Hippocratis Aphoriſmos, & Galeni artẽ medicã de hoc ſuperiori loco ſtudioſæ iuuẽtuti explanarẽt. Id quod prudẽter eſſe factũ animaduertentes maximi Gymnaſiarchæ LAVRENTIVS Priulus Senator optimꝰ, & PETRVS Franciſcus Contarenus grauis herclè, & magnus Philoſophus, quos honoris gratia nomino, ſua authoritate, & in

dicio comprobauerũt,ratumq; eſſe uo
luerũt. Quocircà quũ mihi nihil aliud
unquam fuerit optabilius,quàm illis pa
rere,quibus & iure debeo, & cupio,non
commiſi,vt aliquid officii in me deſide-
rarent,aut ingratæ voluntatis,vel mini
mum iudicium agnoſcerent. Vbi enim
cognoui iure decreti præſentem annũ
adiudicatum eſſe Aphoriſmis, tunc om
nes meos labores huc tranſtuli,& omnẽ
operam ſtudium'q; conuerti. Conuer-
tiſſe autem vſq; adeo me ſenſi,vt nec cõ-
ſiliis commoueri,nec multis adhortatio
nibus amicorũ animus meus flecti, aut
auocari potuerit ad quippiam aliud,
quod ab hoc inſtituto uel minimum de-
clinare uideretur. Perſuadere namq;
mihi conabantur fore operæpreciũ ſtu-
dioſis medicinæ,præcipue rudibus, ſi à
magna methodo Auicennæ,in qua tra-
duntur rudimenta artis,hoc anno exor-

diret:atq; adeo ad meam dignitatē pertinere, ſi de laudibus medicinæ apud uos uerba facerē. Neq; illud me à mea ſententia dimouere potuit, quoniā violare decretum eſſe nefas exiſtimaui, neq; hoc tentare quidem volui: quandoquidem planè intelligerem nec meā dignitatem, nec locum, nec tempus poſtulare, vt veſtros animos aliquo ſplendore orationis diu retinerem. Quin ad me potius, & ad rei vtilitatem ſpectare cogitaui, vt nonnulla veluti Progymnaſmata prius exponerem, quàm ad explanationem Aphoriſmorum aggrederer, in quibus ſtudioſam iuuentutem exerceri malo, quàm aliqua luculenta oratione delectari, & commoueri. Dicam igitur primum de nomine authoris, tum quia viri celebritas & nomen ſemp facit nos attētiores ad opera quæ cōſcripſit, perlegenda, & explananda, tum etiam quia

eius uita nondum fortaſsis (quod ſciã) à quoquam recte fuit illuſtrata. Deinde de eius hæreſi, cui ſe addixit, ut poſſimus illi eſſe ſimiles, quem nobis imitandum proponimus. Tum uero de genere ſcribendi, & forma docendi artem medicam: non enim omnes, q̃uis profiteãtur eandem hæreſim, eodem quoq; docendi charactere utuntur. Deinceps disquiram, an ipſa verè ſit ars, aut ſcientia, & qualis finis, materia'q; illi ſubiecta ſit. Ad hæc operis inſcriptionem explicabo, in cuius poteſtate uniuerſam artis materiam, veluti in quodam ſpeculo contemplamur. Præterea ſcopus eſt ſtatuendus, ex quo intelligi poterit, & cur ad ſcribendos Aphoriſmos animũ adiũxerit, & quo ordine doctrinæ uſus ſit. Poſtremo de diſpoſitione non nihil dicam, an diſponendum ſit hoc opus inter Iſagogica, idq; vt ſtudioſi iuuenes

utilitatem planè cognoſcant, quam inde percepturi ſunt, mea quidem ſententia, non mediocrem futurã. Itaq; huius operis authorem Hippocratem illũ magnum, artificem omnium bonorum, quæ ad medicam artem pertinent, extitiſſe memoriæ proditũ eſt: de cuius præſtantia hodie verba facturus, quæſo à vobis, vt tãtiſper patiamini, donec eius ante actam vitam quàm paucisſimis uerbis commemorem, ex qua me demonſtraturum planè ſpero Hippocrate præſtantiorem, ac fœliciorem poſt hominũ memoriam fuiſſe neminem. Tria quidem ſunt, quæ hominem in hac breui lucis vſura pręſtantem, atq; fœlicem reddere poſſe iudicantur, & bona animi, & corporis, & fortunæ: quæ omnia in hoc vno Hippocrate natura concluſiſſe videtur. In primis quidem nobilitas generis, & patria, & opes, & honores vſq;

adeo inſignes fuerunt,vt nemo dubitet ipſum fortunatisſimum vixiſſe. Cõmemorat enim,& conſtans eſt opinio,ex familia Heraclidarum prodiiſſe, quæ originem duxit à Diis,& Ioue,& Aeſculapio,à quorũ altero vigeſimus, ab altero duode vigeſimus fuit Hippocrates, quẽ admodũ locupletisſimi ſunt teſtes Eratosthenes, & Apollodorus. Propterea eius imaginem,cuius caput tegitur galero,ſculpſit,& pinxit antiquitas, vt eſſet ſignum generis antiquisſimi. Nam Aeſculapius ille,qui propter artis inuentionem in numerũ Deorum relatus eſt, multos liberos procreauit,non ſolũ bonorum ſuorum omnium hæredes, ſed etiam nominis paterni,qui Aſclepiades cognominati Ioniũ mare inhabitarunt. Alii Rhodum inſulam, alii Gnidũ unã de cicladibus,alii Coũ petierunt, in his diuerſis ſedibus ſinguli familias ſuas pro

pagauerunt. Nam Heraclides per inſignis medicus in Coo duxit in vxorem Praxitheam Phanaretæ filiam, lectisſimam ſanè fœminam, ex qua natus eſt Hippocrates in Coo inſula maris Aegei, in Pamphilia regione inter quartum, quintumúe clima diuinitus ſita, ob id'q; temperatisſima, & omnium rerum feracisſima anno primo octogeſimæ olympiadis Abriada imperante, nō multo ante tempore, quàm Rhodia familia in Italiam migrauit, dicta deinceps Itala, ex qua prodierunt Philiſtius, & Pauſanias: & quemadmodum alii dicti ſunt Rhodii alii, Gnidii, aut Itali, ita Hippocrates à patria Cous eſt cognominatus. Poſitis itaq; ſedibus ſinguli proprias familias longè, latèq; adauxerunt, atq; cœperunt inter ſe certare de ſtudiis medicinæ, non ambitionis, aut inanis gloriæ deſiderio, ſed artis, quæ ha

ctenus erat rudis, excolendæ ſtudio cō-
pulſi. De opibus non eſt cur multa di-
cam, ſiquidem tot, & tantas poſſede-
rit, quot & quantas uir ſummo loco
natus, & omni genere uirtutum præ-
ditus deſiderare poteſt. Cuius animi
bene compoſiti, & locupletis illud fuit
argumentum firmiſſimum, quòd im-
menſum auri aceruum miſſum per le-
gatum ab Artaxerxe Perſarum rege con
ſtanter ſpreuit, atq; contempſit. Quid
commemorem ſummos honores, quos
apud multas gentes ueluti præmia ſuæ
virtutis conſecutus eſt: mitto ſtatuam
ex ſolido auro, quā in medio foro in eius
honorem Coi erexerunt; Mitto Theſ-
ſalos, Argiuos, Athenienſes, qui in
Eleuſiniis alteri ab Hercule ſacra pu-
blicè perſoluerunt, & victum ex ære
publico, quod eo tempore fuit honori-
ficentiſſimum, ipſi, & ſuis poſteris de-

creuerũt. Mitto ſepulchrum,quod ſtructum eſt in eo loco,qui diſterminat Girtonem, & Lariſſam Theſſaliæ vrbes ad dimidiam viæ partem:in eius namq; ſepulchro ferunt examen apum mellificantium cõſediſſe, quò nutrices ſumma cum religione deferre ſolebant infantes patientes vlcera ſerpentia oris,quas Græci ἄφθας nominant,vt melle diuinitus illiti ſaneſcerent,quaſi dignus eſſet,cui non ſolum viuo,ſed etiã mortuo debiti tribuerentur honores,atq; ab eodem etiam vita repeteretur.Quid commemorem bona corporis? inter quæ duo præcipua referuntur,& bona valetudo,& pulchritudo:ferunt enim Hipocratem centeſimũ & nonũ ætatis ſuæ annum,ſine vlla morborum moleſtia exceſſiſſe.Conformationẽ vero mẽbrorũ,& magnitudinẽ & numerum, & ſitum ita decentem fuiſſe, vt venuſtas cum quadam incredibili digni

tate motus totius corporis coniuncta eſ‑
ſe videretur. Deinde verò bonorum ani
mi, ad cumulum nihil accedere potuit,
quandoquidem omni diſciplinarum, ac
virtutũ genere cumulatisſimus cunctis
mortalibus laudẽ preripuiſſe credatur.
Orbatus enim parentibus, eo tempore
quo conflagrauit in Cnido inſula gram
mato phylacium ex admonitione cuiuſ‑
dam ſomnii vt Theſſaliam in habitaret,
patriam relinquens ſibi propoſuit in pri
mis viros doctos audiendos, & ſi opus eſ
ſet, longa peregrinatione ſequendos. Au
diuit igitur Herodicum ſelebrianum, et
Gorgiam Leontinum, atq; etiam Demo
critum Abderitã ætate iã ingraueſcen‑
te, à quibus, & in philoſophia, & in cæ‑
teris bonis diſciplinis homine libero di‑
gnis fuit apprimè inſtitutus: in his verò
quantum profecerit, rei euentus planisſi
me comprobauit. Cum enim olim ante

32
tempora Aeſculapii ars medica eſſet in cognita excepto quod rudis quædā herbarum cognitio habebatur, quibus ſuccurrebatur morbis: tunc Aeſculapius iudicio acri, et diuino præditus redegit omnia ad quandam artem, collegit enim multa theoremata, et communia præcepta ſpectantia ad vnum finem, quæ quidem quaſi per manus tradita ad poſteros peruenerunt: deinde Hippocrates artem adhuc inchoatam, quæ voce tantum tradebatur, expoliuit, atq; perficit, perfectāq; ſcriptis primus cōmendauit, et priſcæ medicinæ ſummus artifex habitus eſt, ex quo magnus cognominari meruit. Iā verò Theſſaliam cogitans, quò ipſum fata vocabant, ſcientiis præmunitus continuo traiecit, vbi artis opus fælicisſime exercuit, et vxore ducta liberos duos ſuſtulit, alterum Draconem alterū Theſſalū, qui à patre nec moribus, nec doctri

na degenerarunt. Hic ſane tale ſpecimen ſuæ doctrinæ dedit et factis ipſis confirmauit, vt fama, et honore creuerit ſupra quàm dici poſsit in vniuerſa Gręcia. Mitto Perdicam regem, & alios, quos à turpi tabe, & morbis grauisſimis liberauit. Mitto Democritum, quem inſanum vulgò creditũ, ſanitati & priſtinæ exiſtimationi reſtituit. Mitto totam Atticam terram, quam à peſtilentia defendit, & ſeruauit: præſentiens enim futuram ingentem putredinem aeris, prouidit, quo minus contagio inficeretur, multis ignibus ex lignis odoratis pasſim ſuccenſis. Immenſi profectò & infiniti ſit laboris, ſi velim eius egregia doctrinæ teſtimonia proferre: ſed nulla ſunt certiora, quã ſexaginta illa volumina, quæ conſcripta reliquit poſteris, de vniuerſa medicina, quorum magna pars temporis iniuria periit: ex quo non poſſum non mirari

33
de ſtupore quorundam hominum, qui de laude ipſi nihil non detrahere conati ſunt, aliqui quidem (meo iudicio) falſi inſcriptione operum, quæ ſub nomine magni Hippocratis circunferuntur: extiterunt enim multi quoq; Hippocrates medici ſatis celebres, & Hippocrates Cous Gnoſidici filius, huius auus ex familia etiam Aſclepiadis oriundus, qui ſcripſit librũ de fracturis, & articulis: & alter Theſſali filius, & tertius Draconis, qui Roxanem Alexandri pellicem curauit, & alii duo, vnus Thymbręi, & alter Praxinactis, ſed hi nullo modo conferendi ſunt cum magno Hippocrate, quem tota antiquitas admirata propter incredibilē erga ipſum obſeruantiam τὸν παλαιὸν .i. antiquum magiſtrum nominauit. Aliquos vero vt Iulianum, Alexandrinum qui 48 libros ſcripſit aduerſus Aphoriſmos, vt Lycum Macedonem, &

alios complures demonſtrauit Galenus inuidia potius commotos, quàm veritatis amore adductos ad calumnias deflexiſſe. At quemadmodũ natura ſciẽtiis cumulatiſſime ipſum exornauit, ita quoq; in moribus, & virtutibus ingenerandis illi nulla ex parte defuiſſe videtur, vt prętermittam alios grauiſſimos mores, & virtutes præclaras, quibus erat præditus, fortitudinem tamen animi, & pietatem erga patriam non poſſum vllo modo præterire. Cum enim Athenięſes numeroſum exercitum collegiſſent, vt eius patriã oppugnarẽt, & prorſus delerent, nõ dubitauit impetrato auxilio à Theſſalis ſe ſe opponere fortiter hoſtibus, quibus fuſis, & victis æternum monimentum fortitudinis, atq; pietatis reliquit. Prætermitto multa eius prudenter dicta, & ſapienter facta, ex quibus apparuit ſpecimẽ iuſtitiæ, tẽperãtiæ, cõtinẽtiæ & alia

rũ virtutum heroicarũ, de quibus pręſtat vt ille dicebat de chartagine nihil quam pauca dicere. Sed quorſum hæc ſpectãt, quæ dicta ſunt de magno Hippocrate? eo ſanè ſpectare exiſtimabam, vt proponerem ſtudioſæ iuuentuti ideam optimi medici, in quam perpetuò intuens partim iudicare poſſet quantum ab illa medici noſtri huius infælicis ſæculi receſſerint, partim vehementius excitaretur, vt quoad eius fieri poterit proximius ipſa accederet, quandoquidem ſi non datur in primis, at certe in ſecundis, aut in tertiis conſiſtere ſit pulchrum, & honorificum. Proinde meæ ſunt partes iuuenes medicinæ cãdidati, vt eam uiam inſiſtam, quam hactenus patefecit vobis MONTANVS, & multo ante ipſum Galenus Pergamenus ad Hippocraticam doctrinam, propterea quòd nullam aliam, nec breuiorem

nec expeditiorem,nec tutiorem,nec iu-
cundiorem veſtro frequentisſimo conſeſ
ſu proximis annis comprobauiſtis. Et
quemadmodum alterum quidem uiæ au
thorem,alterum vero ducem habuiſtis ſo
lertem,& experientē,ita me quoq; eiuſ-
dem itineris fidum comitem antea non
aſpernati, nunc & fidum,& dili-
gentem, & veſtræ vtilita-
tis amantisſimum
Chriſto auſpi
ce Chriſto
experie
mini.

DE VACVATIONE.

TOTA Ars, & tota ſcientia veram diſtinctionem & differentiam capit à fine ſuo generali, pars verò eius capit à fine proprio & particulari: ideo quot ſunt fines proprii, totidem ſunt partes, & quemadmodum fines proprii ad unnm communem & generalem referuntur, tanquam vltimum finem, ſic partes ad ſuum totum. Iam verò in arte medicinali, finis generalis eſt ipſa ſanitas, ſanitas autem vel præſens cuſtoditur, vel abſens acquiritur. Hinc oriuntur duæ artis differentiæ, & ſummæ, & principes: nimirum ὑγιεινὴ, ideſt ſalubris & altera θεραπευτικὴ, ideſt curatrix pars. In ſalubri quatuor ſunt fines, totidem igitur erunt differentiæ, nem-

pẽ φυλακτικὴ conſeruatrix, & ἐπανορθωτικὴ, corretrix & ἀναληπτικὴ refectrix, & προφυλακτικὴ præſeruatrix: curaratrix quidem eſt indiuidua: habet autem multos ordines, qui carent nominibus: nam diſtinctio curatricis in χειρουργικὴν & διαιτητικὴν & φαρμακευτικὴν ſumitur potius ab inſtrumento,& modo operandi,quàm à fine, & eſſentia artis. Porrò curatrix eſt ars recta ratione profligandi morbos, recta ratio poſita eſt in rectis ſcopis, & indicationibus curandi. Pro cuius rationis intelligentia illud eſt obſeruandum, quod etiam obſeruauit Galenus in lib. ad Thraſybulum: obſeruanda eſt enim differentia inter ſcopum, & finem, & indicationem. Finis quidem eſt terminus, in quo ceſſat omnis actio, & in quem deſinit motus. Sco-

pus autem eſt, in quem dirigitur actio, & dicitur ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν, hoc eſt à ſpeculatione: quia medicus id, quod primo, & ante omnia ſpeculatur, ſcopus eſt, & ex illa ſpeculatione acquirit rationem, quæ illi indicat, quid ſit agendum, quidúe ſequendum: ideo Galenus in lib. de methodo medendi definit indicationem eſſe τὴν ἔμφασιν ἀκολουθίας, ne longius abieris, finis medici eſt fruitio ſanitatis: ſcopus eſt ipſa ſanitas, ſpeculando igitur ſcopus, & naturam ſanitatis inuenit ſanitatem eſſe ſymmetriam, ex hac ſpeculatione oritur indicatio: indicatur enim ipſi quid ſit agendum, nimirum eſſe conſeruandum. Rurſus in oblatione cibi, & inſtituenda victus ratione ſcopus medici eſt virtus, ſiue vires. Itaq; medico ſpeculanti naturam

virtutis & robur virium indicatur cibum aut eſſe offerendum, aut ſubtrahendum, quia virium gratia nutrimus. Indicatio igitur eſt ratio dirigendi actionem, ſumpta à natura ſcopi, ſiue à contemplatione ſcopi: Quemadmodum artis certandi curſu finis eſt victoria, ſcopus eſt meta, ad quam dirigimus curſum: ſic medici ſcopus eſt vt ſanet: indicatio eſt ratio conſeruandi ſanitatem, & auferendi illud, quod eſt contrarium ſanitati: quia natura ſcopi indicat ſanitatem eſſe conſeruãdam, & morbum aduerſum eſſe tollendum. Propterea qualis eſt ſcopus, talis eſt indicatio curandi: ſi ſcopus eſt generalis, hoc eſt contemplatio naturæ ſcopi, indicatio quoq; erit generalis, ſi ſcopus vnus, indicatio vna, ſi ſcopus ſimplex, indicatio etiam erit ſimplex, ſi ſcopi

multi, multæ erunt indicationes. Scopus igitur maxime generalis in parte curatrice eſt affectio præter naturam, ergo indicatio communisſima erit, vt auferatur id, quod eſt præter naturam,& inferatur illud,quod eſt ſecundum naturã. Scopi pariter diſtincti efficiunt indicationes diſtinctas,& proprias. Scopi igitur vt conſurgant diſtincti, ſemper ſunt diuidendi vſq; ad ſuas ſpecies indiuiduas, & vltimas, in quibus euadunt conſpicuæ, & diſtinctæ indicationes curandi. Exemplo diſtinctionem illuſtremus. Affectio quidem præter naturam eſt quoddam genus, & ſcopus generalis, ideo diſtinctione opus habet. Diſtinguitur ergo in morbum, aut in cauſam morbi, aut in ſymptoma. Morbus ſanè aut eſt partium ſimplicium, aut organicarum, aut vtriſq; com-

munis. Partium ſimplicium, aut eſt intemperies ſola, vel frigida, vel calida, vel humida, vel ſicca, vel ex his coniugata: aut cum affluxu materiæ. Partium verò organicarum eſt indecens aut conformatio, qualis eſt, vel figura, vel ſuperficies, vel meatus, vel cauitas: aut magnitudo indecens: aut numerus indecens: aut ſitus. Magnitudo, aut aucta vel in craſsitudinem, vel latitudinem, vel longitudinem: aut diminuta in gracilitatem contrariam craſsitudinis, vel breuitatem contrariam longitudinis, vel anguſtiam contrariam latitudinis. Numerus, aut excedens, vt ſextus digitus in manu, vt tertius teſticulus: aut deficiens, vt quatuor digiti, vt teſticulus vnus. Situs indecens, vt translatio partium à loco proprio. Iam verò ſimplicium pari-

ter, & organicarum partium morbus communis eſt ſolutio vnitatis. Hac quidem diuiſione ſpeculando affectionem præter naturam, & diſtinguendo ſcopum generalem euaſi in ſpecies vltimas, quæ ſunt ſcopi diſtincti: & quot ſunt ſcopi, totidem naſcuntur indicationes: ſed quo modo naſcantur, ad vſum reuocanti erit perſpicuum. Affectio quidem ſecundũ naturam eſt qualitas in corpore rectè conſtituta, & quoddam ſymmetrum: ergo affectio præter naturam eſt qualitas, quæ deflectit à ſymmetro. Hinc naſcitur ſcopus generalis, nimirum affectio præter naturam, & aſymmetrum: ergo generatim indicat eſſe auferendũ aſymmetrum, & reſtituendum ſuo ſymmetro. Deflectit autem, aut per exceſſum caloris tantùm, aut frigoris tãtùm, aut humidi tantùm, aut ſicci tantùm,

&'is exceſſus aut eſt cum affluxu mate-
riæ, aut ſine affluxu. Si deflectat per
exceſſum ſolius qualitatis, tunc oritur
ſcopus diſtinctior, quàm primus, quia
indicat eſſe alterandum: nam longè di
ſtinctior eſt ſcopus, qui indicat eſſe al-
terandum, quàm qui indicat eſſe auſe-
rendum. Si verò deflectat cum afflu-
xu materię, indicat & eſſe vacuandum
ratione materię, & eſſe alterandum ra
tione qualitatis: nam duo ſunt ſcopi,
materia & qualitas, ergo duæ indi-
cationes, uacuatio, & alteratio. Itaq;
quando affectio præter naturam eſt ſim
plex, quæ ſcopus eſt, etiam indicatio
erit ſimplex. Si complicabitur ſcopus,
indicatio quoq; erit cõplicata: vt febris
diaria habet ſimplicem ſcopum, ergo
& indicationem: nam hæc affectio prę
ter naturam eſt iam facta, & nullam
habet cauſam efficientem, quia eſt

morbus immaterialis, ſiue ſine materia. Iccirco indicat ſui ſublationem per remedium contrarium, nempe alteratio nem frigidam, quia ſcopus eſt forma febris. Medicus contemplando ſuam naturam cognoſcit eſſe calorem natiuum mutatum in igneum in ſpiritibus, ideo indicatur eſſe refrigerandum, & humectandum. Age verò ſi ponamus ſcopos complicatos, dubium non eſt indicationes complicari: vt in febre, quæ ex humoribus putreſcen tibus accenditur. Hic ſanè morbus habet cauſas ſui ortus præſentes, quæ quidem ſunt ſcopi, propterea medicũ oportet illarum naturam ſpeculari, vt ex ſpeculatione inueniat indicationes curandi. Habet igitur huiuſmodi febris materialis formam, & materiam, & efficientem, ergo ſunt tres ſcopi. Forma eſt calor natiuus muta-

tus in igneum, quæ communis eſt cum natura omnium febrium : materia eſt humor, qui partim putruit, partim pu treſcit, ſed nondum imputruit : efficiens eſt obſtructio meatuum. Quia igitur ſunt tres ſcopi, ideo totidem erunt indicationes curandi. Natura quidem formæ indicat eſſe alterandum remediis frigidis, & humidis, verbi cauſa, aëre inſpirato, & cibo & potu frigido, & aliis auxiliis ſimilibus, quæ intra corpus aſſumuntur. Materia verò, quæ putret, indicat eſſe ipſam cohibendam adhuc putreſcentem per alterationem, ſiue immutationem. Immutamus concoquendo, aut in melius tranſmutando, aut meatus obſtructos liberando : ſed natura eſt, quæ concoquit, & partem concoctam vertit in ſanguinem, veluti partem pituitoſam dulcem, aut ſi non poteſt

concoquere, in melius tranſmutat, vti in pus, ſi non poteſt in melius tranſmutare, reiicit: concoctionem tamen naturæ medicus adiuuat, quia natura eſt morborum curatrix, atq; operatrix: medicus verò eſt miniſter, miniſtrat enim ea ipſa, quæ poſſunt adiuuare concoctionem, quæ eſt propriũ, & primum naturæ opus. Poſſunt verò adiuuare materiam concoquendam, aut illa: quæ craſſam attenuant, aut tenuem attemperant, aut tenacem detergunt: hac eadem ratione liberantur meatus ab humoribus, nam & quę attenuãt, eadẽ quoq; aperiũt. Materia ergo indicat aut immutationẽ, ſiue concoctionẽ eius, quæ putreſcit, aut vacuationẽ, quæ putruit. Vacuatio quidẽ duplex eſt, aut vniuerſalis, aut particularis. Vniuerſalis vacuat corpus uniuerſum. Particularis vacuat certas partes

corporis, vel caput, vel pulmones, vel alias particulas. Vniuerſalis rurſus, aut ſimplex eſt, aut compoſita. Simplex aut vacuat ſimpliciter totum corpus, vt ſecta vena cubiti fundit ſanguinem à toto corpore in febre putri, citra vllam reuulſionem & deriuationem: aut vacuat non ſimpliciter, ſed aut per reuulſionem, aut per deriuationem. Reuellimus in ægris corporibus in eum finem, vt materiæ fluentis curſum inhibeamus, ne ipſa feratur, aut per locum incommodum, aut in locum affectum defluat. In corporibus verò ſanis reuellimus, vt humores aſſuefaciamus ferri in partes contrarias, quemadmodum Galenus docet in ſecundum lib. De natu. huma. ex quo uſu & fine liquidò conſtat notio reuulſionis. Eſt enim reuulſio motus vehemens, actus in partes diſtantes, à parte affecta, atque

adeo contrarias , ſeruata quoad fieri poteſt, & vbi opus eſt rectitudine, & conſenſu ductuum,& uenarum. Quòd ſit motus vehemens, illud argumento eſt, quòd vehementisſimos fluxus humorum prohibet,vt immoderatum ſanguinis impetum è naribus cucurbitula ſuffixa hypochondriis ſiſtit. Id'q; præſertim,cum ad longisſimas partes materia reuellitur:vt phlegmone occupante hepar, aut ventriculum, aut inteſtina,nullus medicus ſanæ mentis exhibebit medicamenta,quę aluum deiiciant, & vacuent,neq; vtero inflammato vrinam citabit,ſed reuellet,quàm longisſimè fieri poterit ſectione venæ. Itaq; partibus pudibundis affectis, vomitus auxilio eſt:& capite affecto,alui ſubductio prodeſt. Et phlegmone orta in manu, crurum arctisſima deligatio iuuat, & genu inflammato, vena interior, vel

media cubiti, vtiliter ſecatur. Non ſolum in reuulſione ſeruanda eſt diſtantia, ſed etiam contrarietas, vt eius nomen etiam indicat: à Galeno enim nominatur ἀντίσπασις, à Latinis appoſitè reuulſio: à recentioribus medicis tum auerſio, tum diuerſio. Reuulſio itaque ſignificat motum ad partes contrarias ſeruata diametro, aut ſecundum longitudinem infra ſupra que, aut ſecundum latitudinem hinc inde, aut ſecundum altitudinem antè retrò. Secundum longitudinem, ut oculis lippientibus clyſteria in aluum data reuellunt, vt inquit Gale. in ſextum Apho. 17. & vbi menſes ab vtero erumpunt, ſuffixa mammis ingenti cucurbitula, reuelluntur. Quod genus vacuationis etiam natura molitur, vt teſtatur Hippocra. & Gale. in. 5. Aphoriſ. 32. nam mulieri ſanguinem vomenti men-

ſes ſuperuenientes remedio ſunt:reuel-
lit enim natura ſecundum longam dia
metrum in contraria loca. Proinde quã
do ſanguis fluit e dextra nare,cucurbi
tula adfixa in regione hepatis, tunc
iuuat:quando fluit ex ſiniſtra,lienis par
ti: quando ex vtraq; nare, in vtrãq;
regione vtriuſq; viſceris vtiliter ſuf-
figitur: aut vena eiuſdem partis af-
fectæ ſecta idem remedium præſtat:&
præcipue ſi per interualla ducatur ſan
guis pro robore virium,vt Gale.præ-
cipit in.5.meth.med.Hippocrates quo
que affecto calce vacuat per ſupernas
partes,propinato Elleboro albo,vt hu-
mores decumbẽtes ad infernas reuellat.
Sed vacuatio per Elleborum album,
vitanda eſt in illis corporibus,quæ abũ
dãt ſuccis multis,& craſſis,& tenacibus:
quia Elleborus albus ſtrangulat,non va
cuat. Vtebatur quidem Hipp.quia ſuo

tempore homines aſſueuerant victu te-
nui & frugali, proinde perpaucos hu-
mores aggerebant,ut ait Gal.in lib. de
frac.com.2.Aphoriſm.27.qui pariter in
hiſchiadicis per vomitum purgat,quia
humorem deſcendentem deorſum, re-
uocat ſurſum,is planè reuellit,vt inquit
Gale.in.10. κατα τόπους. Simili quoq;
rationis modo in doloribus oculorum
data fortia clyſmata in aluum,aut ſi abũ
dantia ſanguinis facit dolorem,vena ex
terior cubiti pertuſa reuellit, vt Ga-
le.inquit in ſextum Epid.com.6. Aph.
5.& in.2. κατὰ τόπους. Secundum verò
altitudinem, vt in doloribus oculorum
affixa cucurbitula occipitio, materia
probè reuellitur,vt inquit Gale. in. 5.
Aphor. 69. Incipiente inflammatione
occupare partem poſteriorem capitis,
aut dolore eandem exercente, vena ſe-
cta frontis recta reuellit,quia molimur

reuul

Digitized by Google

reuulſionem, vt ſanguinem ducamus. Porrò dicitur recta non propter figuram ſectionis, ſed quia fertur rectà per frontem, & ad illam cæteræ venæ confluunt, vt obſeruauit Gal.in.6. Epidem.com.2.Apho.9.&.27. Secundum latitndinem, vt affecta phlegmone manu dextra, ſecta vena cubiti ſiniſtri reuellit, pariter, qui affecta ſiniſtra, ſecat venam dextri cubiti, is reuellit. Nec contrarietas modo, ſed etiam (quantum poteſt fieri) rectitudo in reuulſione affectanda eſt. Rectitudo autem ab Hippocrate dicitur ἴξιο à Galeno δὶθυορία, ideſt loci, qui è regione eſt quaſi mutuus reſpõſus, aut per corporis longitudinem, aut latitudinem, aut altitudinem, vt docet Galenus in lib. de frac. com. 3. Aphoriſmo 10. eſt enim rectitudo duplex, vna eſt rectitudo ſitus, altera eſt rectitudo fibrarum. Re-

ctitudo ſitus,eſt illa,quæ ſeruatur in ip ſa diametro. Propterea quæſitum eſt a plerisq; , vtrum rectitudo ſitus ſeruari posſit,& debeat in reuulſione. Pro cuius quæſtionis intelligentia, & diſſolutione, eſt cognoſcendum diſcrimen, quod cadit inter vacuationem directã, ſiue per directum, & vacuationem diuerſam. Omnis enim vacuatio in latus directum vt ſalubris eſt, ita in diuerſum, & contrarium partis affectæ, eſt inſalubris:verbi cauſa in tumore prę ter naturam,qui exercet lienem,ſanguinis profluuium ex dextra nare malum eſt, ex ſiniſtra bonum. In tumore hepatis,ſanguinis vacuatio ex dextra nare, eſt ſalubris, ex ſiniſtra, inſalubris, quia illa vacuatio eſt directa, & hæc eſt diuerſa: in illa ſeruatur rectitudo ſitus, in hac non ſeruatur. Ex quo loco,duo poſſumus annotamenta colligere. Pri

mum quidem, in pleuritide illam opinionem, quæ profitetur ſanguinem eſſe mittendum à parte affecta ſiue directa, & non diuerſa, minimè eſſe contemnendam, nec aduerſari vndequaque dogmatibus Galeni, quia medicus ſemper debet imitari naturam rectè operantem: nam vacuatio directa, quæ fit ſponte naturæ reuellentis, ſalubris eſt, diuerſa verò eſt inſalubris. Alterũ eſt, quod vacuatio directa (meo quidem iudicio) pertinet ad reuulſionem mixtam cum deriuatione. Diuerſa verò ſpectat ad reuulſionem omnino ſimplicem: quia in vacuatione diuerſa, quàm longisſimè à loco affecto, & contrariè vacuamus: in directa ſequimur vacuationem non admodum remotam, ſed propinquam loco affecto, vt inquit Gale. in. 3. prorrh. 33. Propterea medicus, qui affecto liene tumore duro,

ſecta vena ſiniſtrę manus ſtudet ſuccur
rere, is reuellit ſimul & deriuat, quia
vacuat vt, verbis Galeni vtar, κατ' ἴξιν
Quod autem hæc non ſit ſimplex re-
uulſio, ſed mixta cum deriuatione, ex
eo conſtat, quòd ab eadem parte af-
fecta molimur vacuationem, quæ de-
riuatio eſt, ſi quidem á contraria fiat
reuulſio. Quòd rurſus ſit reuulſio, de
claro pari ſimilitudine. Nam Sabi-
nus antiquisſimus medicus ſcribit, vbi
ſanguis è naribus profluit immodera-
tus, ſectam venam brachii iuuare, quia
inquit ille, nos reuellimus & reuellendo
inhibemus profluuium ſanguinis. Certũ
autem eſt illum, ſi profluat è dextra na-
re, iubere ſecari venam dextri brachii:
ſin autem è ſiniſtra, ſiniſtri, quia hic eſt
motus naturæ, quam ſemper debet me-
dicus imitari, vt nuper admonebam: er-
go non eſt ſimplex reuulſio, ſed eſt iun-

cta cum deriuatione. Ex quo perſpicuũ eſt directionem, ſiue rectitudinem ſitus in ſimplici reuulſione non eſſe neceſſariam, vt videtur etiam ſentire Gal. in. 6. Epid. com. 3. Apho. 22. Rectitudo verò fibrarum (quoad fieri poteſt) reuulſioni eſt neceſſaria, quam natura quoq; ſeruat. Verum, ipſa rectitudo fibrarum, quam ſeruat natura in reuulſione, eſt cognitu quàm difficillima. Vt varices, ideſt venæ dilatatæ plus iuſto in cruribus, curant furorem, facto defluxu à natura per rectitudinem ſiue in directũ. Sed non poteſt planè cognoſci, an affectis dextris partibus, an ſiniſtris ipſius cerebri, furore perciti ſint, & à parte affecta fiat ille defluxus naturalis. Rurſus inſaniam ſæpe numero curant mariſcæ, nobis tamen non eſt compertum, an id per rectitudinem fibrarum fiat. Item per vterum copioſa

vacuatio ſanguinis morbos multos ſa-
nat, ſed planè cognoſci nõ poteſt, vtrũ
per uenas partis dextrę vteri, vel ſiniſtrę,
vel per venas vtriuſq; fiat excretio, vt
ait Gal. in 6. Epid. com. 2. Aphor. is.
Veriſimile tamẽ eſt, ſeruari rectitudinẽ
fibrarum à natura, quia promptior eſt
vacuatio per fibras rectas, quàm per
obliquas, & minime ſequaces & obſecũ
dantes profluuio materiæ vacuandæ.
Conſenſus ductuum, & venarum non ſo
lum in reuulſione ſeruatur, ſed etiam in
omni vacuatione: vt caua pars hepatis
per inteſtina commode vacuatur, gib-
ba ſiue conuexa eiuſdem viſceris per ve
ſicam & renes. Et fluentibus menſibus
ſupra modum, cucurbitula quàm maxi-
ma, firmata ſub mammas, hoc eſt in par
te inferiore mammarum ſuccurrit, & il-
los citò ſiſtit, ſi quidem ſint venæ ab vte
ro ad mammas pertinentes & conſen-

tientes. Quid ergo ſit reuulſio ſimplex, & quid mixta, ſatis liquere arbitror. Mixta nobis vſui eſt, quando materia partim fluit, partim fluxit. ſimplex eſt vtilis ad materiam fluentem, vel fluxuram: vbi enim materia loco inhæſit, tunc deriuare eſt vtile, quia à loco vicino promptior & celerior fit vacuatio & attractio: quando fluxura eſt, tūc fælicius reuellitur in partes cōtrarias, vt inquit Gale. in .4. & .5. meth. med. ſed qui nouit ſimplicem reuulſionem, & ſimplicem deriuationem, idem cognoſcet mixtam & ambigentem inter vtranq; vacuationem. Nam deriuatio eſt motus artificioſus actus ad loca vicina. Propterea humores à parte affecta, quàm proxime deriuamus ad uicinas, quemadmodum etiam reuellimus ad remotas. Proximum locum, à quo deriuamus, appello propinquum ſedi

affectæ, vt in affectibus veſicæ, & renum, deriuamus per aluum: in affectibus inteſtinorum per vrinam, in mulieribus per vterum. In profluuio vteri deriuamus aut per veſicam, aut per aluum, vt Gale. ait in. 6. Epid. com. 2. Aph. 7. fluxiones ad oculos, ad fauces, ad aures, ad palatum deriuamus per nares, in angina inflammatis muſculis gulæ, ſecamus venam ſub lingua, aut humerariam, aut mediam: ideo inflammationibus incohantibus vtimur reuulſione: ipſis autem vigentibus, quia materia iam eſt firmata & loco inhæſit, vtimur deriuatione: quia quærimus loca vicina ſedi affectæ. Cæterum in vacuationibus eſt ordo, qui rerum quaſi eſſentia, & diſciplinarum omnium veluti anima & forma eſt. Nam medicus vtitur tribus inſtrumentis, diæta, chirurgia, & pharmacia, in quorum vſu, neceſſarius eſt or-

do:vbi enim his tribus medico neceſſa rium eſt vti,principio præſcribenda eſt victus ratio,quæ vacuat per accidens, deinde vacuandum eſt corpus, aut per pharmaciam, aut per ſectionem venæ: ſed vacuationem per ſectionem venæ prius aggredi oportet,quàm per phar⸗ maciam,vt præcipit Gale. in.6. Epid. com.1.Aphor.5.ſed vacuatio per phar⸗ maciam non ſemper eodem modo admi niſtratur:nã alio modo infantes purga⸗ gamus,quàm natu grandes:qui enim in fantem medicamento vacuare tentat, is medicamentum purgàns exhibebit,aut matri lactanti puerũ,aut capræ,vt docet Gal.in.6.Epi. com.5.Aph.35.Nos porrò tũc opus habemus vtroq; inſtrumẽto, & ſectione venæ, & pharmacia,quãdo cor pus abundat humoribus ex æquo:primo itaq; ordo poſtulat, vt ducatur ſanguis, deinde vt propinetur pharmacia, quæ

vacuat humorem abundantiorem, hoc eſt magis affluentem, qui quidem ordo ſeruatur à Gal. x. κατὰ τόπους in ratione curandi podagram. Nam humoribus, qui ex æquo augentur ſeruata inuicem proportione Hippocra. auxiliatur misſione ſanguinis. Vbi vnus abũdat (ſanguinem excipio) vacuandum eſſe iubet medicamento purgante Gal. in 2. Aph. 8. at ſi ſola qualitas intendatur, ſeruata iuſta mole non vacuare, ſed attemperare medicamentis alterantibus qualitatem excedentem ſuadet Gale. Sed longè facilius eſt, & tutius vti ſectione venæ, quàm pharmacia, aut diæta. Quòd ſit tutior vacuatio per ſectionem venæ, quàm per pharmaciam, multæ concurrunt cauſæ. In primis, quia natura indiuiduorum, quæ vacuanda ſunt, non cognoſcitur: alii enim difficile vacuantur, alii vacuantur

ſumpto vel leui medicamēto, ideopericu lū ſemper incumbit tibi, ne aut nihil va- cues, aut plus iuſto vacues, aut non ſuffi ciēter, et integrè. Hęc omnia errata, quę committi poſſunt, pariunt graues offen ſas, præcipue ægris laborātibus morbo acuto, vt Gale. inquit in .2. de rat. vic. ac. xi. Deinde medicus habet poteſta- tem ſiſtendi ſanguinē, ſed oblatio phar maci eſt ſita quidem in poteſtate, ſed vbi illud eſt oblatum & ſumptum intra corpus, non eſt etiam in poteſtate medi ci, vt reuocetur, quin omnia fortuna ad miniſtratrice obtingūt. Tum verò phar macia eſt periculoſa: aut enim attracta in aluum non facile excernitur, aut ſal tem cū dolore & torminibus excernitur, & plerumq; cum animi deliquio. Ad hæc ſectio uenę eſt facilior, quia facilius dignoſcitur menſura ſanguinis mittēdi. Dignoſcitur autem vel ex mutatione

coloris,vel ex mutatione pulſus, vel ex vigore ſanguinis langueſcente. Erratum vero, quod committitur in diæta, eſt grauisſimum, quale eſt,quod plerũq; committi ſolet in menſura cibi:quemad modum corpora extenuata & imbecilla oſtendunt: is enim, ſi cibus parcior offeratur, quàm par eſt, virtus tabeſcit, ſin modus excedatur, naturæ potius eſt oneri, quàm alimento, ca loremq; extinguit, & ſuffocat, ut in quit Galenus in libro aduerſus Eraſiſtratum. Sed vacuare corpus totum vel partem prius non expedit, quàm præparaueris, & fluidum feceris:ideo præcipit Hippocra.vt corpora, quæcunq; vacuare volumus, aut per aluum, aut per os,prius fluida faciamus. Fluida tunc fiunt,cum humores parantur aut per attenuationem craſſorum humorum, aut deterſionem tena-

cium & inciſionem, aut attemperationem, aut cum viæ & meatus redduntur expeditiores, ſi fortè aliquo corpore obſideantur. Propterea Hippocrate admonitore, qui purgaturus eſt corpus Elleboro, is debet balneis vti, aut eodē die, quo ſumpturus eſt Elleborum, aut pridie, quàm ſumat, aut loco balneorum vti rebus humectātibus, vti alimento & quiete, id'q; vt minori negotio, & citius humores posſint vacuari. Vt igitur corpori fluido cedit fœliciter vacuatio per pharmaciam, ita non fluido infœliciter. Quia cum medicamentum attrahit, tūc oriuntur tormina, vertigines, faſtidia, malus pulſus, ac exolutio virium & difficultas. Ille quoq; dicitur corpus fluidū facere, qui anteq̄ ſecet venam, clyſmate, aut casſia fiſtuloſa, lenit aluum, ne materia, quæ reſidet cruda, aut in inteſtinis, aut venis meſenterii, rapiatur

in venas,quia ſectio venę trahit à cētro corporis ad totum eius ambitum. Non ſatis eſt medico cognoſcere ſpecies vacuationis,& ordinem vacuationum,ſed oportet ſemp in omni genere vacuationis proponere ſibi ſcopos quinq;, quos etiā habet ſibi propoſitos philoſophus moralis.Primus eſt,quid ſit agēdū,ſecūdus,quātū ſit agēdū, tertius,quo modo, quartus,quando,quintus,vbi. Quid ſit agendū, indicat ſubſtantia ſiue eſſentia morbi, vt febris diaria,vt febris hectica, indicat eſſe alterādū,quia vtraq; ſpecies febris eſt immaterialis,& habet ſolā formam. Febris verò putris indicat eſſe alterandum & vacuandum, quia habet formam,ideo alterandum eſt,quia habet materiam,ideo eſt vacnandum. Ergo materia & forma morbi, ex qua conſurgit tota eſſentia, indicat,quid ſit agendum. Quantum ſit agendum, indicat

virtus,ætas, tempus anni,temperamentum:ad anni tempus,conſtitutio cœli & regio referuntur: habitudo corporis ad temperamentum:magnitudo morbi ad virtutē,quia ex collatione roboris viriū cum vehementia morbi,indicatur quantum ſit agendum. Sunt enim in corpore humano virtus & morbus veluti duo tyranni: morbus quidem indicat quid ſit agendum,ſed virtus præſcribit menſuram actionis, quia eſt veluti architecta, ideo dicebat Galenus virtutem indicare auxilia,hoc eſt non prohibere,quod non eſt aliud,quàm moderari: morbum vero indicare oblationem cibi,hoc eſt non prohibere,quia virtus eſt illa,quæ propriè indicat oblationem cibi,ſiquidem ægros nutriamus virtutis gratia. Et ſi enim natura morbi indicat vtendum eſſe larga misſione ſanguinis,nihilominus virtus prohibet, & in-

dicat ſanguinem eſſe ducendum multis vicibus,non ſimplici vice,quia vires nõ ferunt. Argumento nobis eſt illa matrona,cui Galenus primo duxit ſeſquilibram ſanguinis,ideſt libram vnam,& dimidiatam,deinde libram integram, poſtremo paulo plus ſelibra, ideſt octo vncias:ſubducta ratione inuenio duxiſſe triginta octo vncias ſanguinis. Cognouit eſſe neceſſariam hanc largam vacuationem,ex venis extantibus,& turgidis,atq; ex ſubſtantia ſanguinis,qui inſtar picis liquidæ effluebat. Temperamentum quoq; indicat quantum ſit vacuandum. Vt qui habent venas latas,& habent carnem duram & nigriorem,patiũtur vberiorem vacuationem, quàm qui habent venas anguſtas,& carnem molliorem,& albidiorem: quia dura caro eſt magis contumax reſolutioni, quàm mollis. Præterea partes carnoſæ

mino

minorem tolerant vacuationem, & alterationem, quàm venoſæ, & venoſæ, quàm arterioſæ, & arterioſæ, quàm neruoſæ, & neruoſæ, quàm chartilaginoſæ, & chartilaginoſæ, quàm oſſoſæ. Aetas ſequitur temperamentum, non enim alia de cauſa vacuationem per ſectionem venæ euitamus in pueris, quàm quòd ſunt temperamenti calidi & humidi, & molles carne, ideo facile diſſoluuntur, quamuis habeant vires firmas & robuſtas. Tempus anni proportione reſpondet temperamento & ætati, vt in extremo frigore, & ſummo calore vacuatio omnis, tum per venæ ſectionem, tum per pharmaciam moleſta eſt: per ſectionẽ venæ in ſummo calore moleſta eſt, quia vires ſunt exolutę: in ſummo frigore, quia venæ ſectio rarefacit corpus, proinde frigus penetrat, & lædit partes principes corporis. Per phar

maciam eſt moleſta ſub cane & ante caſnem tribus de cauſis. Prima eſt, quia natura exuſta non patitur acritudinem medicamenti purgantis, quia omne medicamentum purgans eſt calidum & ſiccũ. Quod non patiatur acritudinem, illud eſt euidentisſimum ſignum, quod purgati in ea conſtitutione aeris etiam ſanisſimi incidunt in febrem. Altera cauſa eſt, quia natura reddita imbecilla propter inſignem exolutionem ſpiritus, plus atque plus exoluitur à purgatione. Tertia cauſa eſt, quia motus cientur contrarii: nam medicamentum purgans trahit ab ambitu ad centrum, æſtus verò à centro ad ambitum corporis, ob hanc vnam cauſam balnea calidæ creduntur obſiſtere purgantibus medicamentis, quia balnea trahunt à centro ad ambitum. Quo modo, indicat & proprietas indiuiduorum, & con-

102

ſuetudo, & vitæ induſtria: proprietas, quia ſunt, qui ſanguinem vſq; adeo formident, vt facta etiam eius mentione cadant in animi deliquium: ſunt & qui abhorreant caſſiam, ſunt qui agaricum, ſunt & qui aſſumpto ſcamoneo in dolorem colicum incidant, ſunt qui alias vacuationum materias non ferant propter occultas inimicitias inter naturam humanam, & medicamentum, ac remedium. Vitæ induſtria modum curandi etiam indicat, nam alio modo curamus ruſticum, foſſorem, aratorem, meſſorem, quàm regem, aut alium agentem vitam vmbratilem, alio modo negotioſum, quàm otioſum virum. Con ſuetudo magnas habet vires, quia eſt altera natura acquiſititia, ſunt qui promptius miſſione ſanguinis liberari conſueuerint, quàm pharmaco: alii ſunt, qui laborãtes febre, ſi vino interdictum ſit,

aut eo genere cibi, quo vti conſueuerũt in deterius proficiant. Quando ſit agen dum indicat tempus morbi. Tempus autem vel eſt generale, vel eſt particulare: ſed à tempore non ſumitur indicatio curandi, qua tempus eſt, vt Gal. teſtatur in tertio Art. med. ſed à tempore, quatenus corpus hoc tempore eſt aliter affectum, quàm alio tempore. Operæ tamẽ precium eſt cognoſcere indicationem ſumptam à tempore morbi, & contemplari eius naturam, ex qua contemplatione naſcitur indicatio, quia fieri poteſt, ut medicus cognoſcat quid agendum ſit, & quantum, & quo modo, ſed quando opportunum ſit agere, neſciat, vt an inter morbi initia, antè quàm morbus matureſcat, ueluti quando materia turget, & natura gubernatrix animaliũ properat ad excretionẽ humorũ, an poſt concoctionem humorũ noxiorum, vt do-

cet Gal. in .6.Epid. com .2. Aph.33.nec ſolum oportet ſpeculari naturam tempo ris generalis,ſed etiam particularis, ut in accesſionibus, à cibo abſtinendū eſt, & in incremēto & in vigore,ſed tempus opportunius eſt remisſio,aut ipſa integritas. Vbi ſit agendum,hoc eſt inuentionem loci à quo,& in quo,& per quem quippiam moliri medicum oporteat,in dicant ſitus partium corporis, ſimul & conſenſus venarum.Naturam ſitus, diſtinctam ſpeculari oportet,non enim ſa tis eſt ſcire eſſe vacuandum per ſupernas,aut infernas partes, ſed certam par tem,& definitam cognoſcere oportet,& vt cognoſcamus, definiendus eſt locus medius,ſiue ſitus medius in corpore. Si tū ergo mediū cōſtituit Gal.in .6. Epid. com.primo Aph.5. & .6.Aph. 36. renes. Omnis igitur pars ſupra renes erit ſupe rior,qualis eſt caput, pulmones, iecur

& ſeptum tranſuerſum: infrà renes erit inferior, cuius modi eſt lien, vterus, inteſtina, ideo in omnibus affectibus, qui deſiderant deriuationem per ſectionem venæ, ſi fuerint infra renes, eſt vena ſecanda in cruribus, aut in poplite, aut in maleolo. Sin autem fuerint ſupra renes, pertunditur vena in cubito. Conſenſus autem venarum & ductuum ſpectandus eſt, ſi partes habeant ductus. Conſenſus porrò eſt affinitas loci cum loco, à quo vacuatur materia, ideo pituita in ventriculo fœliciter vacuatur per vomitum non per deiectionem. Eadem ſi adhæſerit inteſtinis vacuatur per aluum, non per vomitum, propter affinitatem locorum, & materia reſidens in concaua parte hepatis commodè vacuatur per inteſtina & meſenterium. Eadem in conuexa & gibba vacuatur per renes & veſicam: & cerebrum per pala

tum, per gargareonem, nares, oculos. Thorax & pulmo per tuſſes: lien & renes per veſicam. At verò fingamus in anguſtis finibus vaſorum hepatis humores craſſos, vel lentos, vel abundantes eſſe: natura quidem humorum indicat vtendum eſſe cibo attenuante, & incidente. Abundantia verò indicat vacuationem: ſitus loci & conſenſus ductuum indicat eſſe attrahendos ad venam cauam medicamentis habentibus vim attrahendi, deinceps vel ad ventrem, vel ad renes & veſicam, vt vacuentur per vrinam. Inteſtina per deiectionem alui vacuamus ſumpta indicatione à conſenſu ductuum cum loco affecto. Nec ſolū in vacuatione per pharmaciam, ſed etiam per ſectionem venæ conſenſus viarum cum loco affecto eſt ſeruandus: ſi enim venas, quæ minimè conſentiunt cum loco affecto, pertunde

remus,tantum abeſſet,vt parti ægræ ſuc currèremus,vt ſanã maximè læderemus. Exemplo rem illuſtremus.Mulierẽ poſt partum tremore correptam, quia ſanguinem & ſecundas expurgare non poterat,ſumpta indicatione à conſenſu partium,Hippocrates librerauit: cum igitur præ grauitate ſanguinis & ſecundarum tremeret(tremebat autem,quia facultas motrix debilitabatur) tunc ſecta vena maleoli continuò à morbo conualuit: ſiquidem ſit mirus conſenſus venarum maleoli cum venis vteri:cuius rei illud eſt ſignum, quòd vtero laborante multum conducit ſecta vena poplitis, aut maleoli propter commertium venarum. Hoc autem commertium & conſenſus dignoſcitur ex ſitu partium, natura ergo ſitus, & conſenſus indicat loca conferentia ad vacuationẽ. Dixi nuper & ductus indicare (ſi du-

ctus efformati ſint) nõ ſine cauſa, q̃a ſunt, loca plerumq; cæca & meatu priuata, vt locus inter peritonæum & cutim. Vbi ergo loca cæca ſunt, tunc medici intereſt aut materiam reſidentem in loco cæco per halitum digerere, aut viam illi artificio parare. At ſi materia per ductus, qui feruntur ad principes partes, à natura propellatur, tunc à medico eſt reuocãda & auertẽda ad partes ignobiles, quia non eſt operæ precium obſecundare naturæ malè operanti. Itaq; indicationes curandi & vacuandi ſumuntur à ſpeculatione naturæ quinq; ſcoporum, à ſubſtantia, à quantitate, à qualitate, à tempore, à loci inuentione. Verum enim verò quando indicationes ſunt ſimplices, tunc curatio eſt facilis: quando ſunt complicatæ, & multiplices, curatio eſt difficilis. A b illis tamẽ curationis initiũ ſumendum eſt, ſine quibus reliquas per

ſequi commode non poſſumus, & ſine quibus alterum quippiam curari non poteſt. Verbi cauſa indicatio febris putris duplex eſt ſumpta ab eius eſſentia: nimirum à forma, & materia. Forma indicat alterationem, materia verò vacuationem. Eſt ergo primum vacuanda materia putris, quæ fecit febrem, deinde calor igneus eſt alterandus, quia ſæpe etiam vacuata materia febris adhuc permanet. Sunt tamen aliqui morbi, qui tolluntur, cum ſua materia, à qua pendent, perinde ac lumen à ſole, vt apoplexia, vt inflammationes. Indicationes igitur omnes qualeſcunque ſint, neceſſariò pertinent ad vacuationem, vel alterationem. Remedia, quæ vacuant, trahunt eminus: quæ alterant, nihil efficiunt, niſi penetrent, & attingant locũ affectum: alterant autem, quæ habent vim, aut calefaciendi, aut refrigerandi,

 106

aut humefaciendi, aut ſiccandi. Vt ergo penetrent, ſunt deligenda illa remedia, quæ ſunt tenuium partium non craſſarum, quia craſsitudo impedit penetrationem, meatus enim claudit. Iam verò ſunt tenuium partium, quæcunque natura poteſt in tenuisſimas partes comminuere, & reſoluere. Vt ex calidis acria, ſunt tenuioris ſubſtantiæ, quàm amara: cuius rei illud eſt ſignum, quod citius penetrant & facilius reſoluuntur, & minus calefaciunt, quia amara nituntur ſubſtantia craſſa & diutius agunt. Ideo diatrionpipereon non tranſit venas meſenterii, quia vis calefaciendi nititur partibus tenuibus, & eſt ſimilis flammæ, quæ accenditur in palea. At diaſpoliticon vehementius calefacit, quia facultas calefaciendi fundatur in materia craſsiore. Ex frigidis, acida ſunt tenuium magis partium, quàm acer-

ba,auſtera,ſtyptica. Ex humidis, quæ habent aqueam ſubſtantiam, craſſiora ſunt,quàm quæ obtinent aeream,vt oleũ magis penetrat,quàm aqua, quàm vinum,quia aqua habet ſubſtãtiam aqueã, oleum aëream: ſed præcipue penetrat oleum,quod habet iunctam ſecum mediocrem ſtypſim, quia ſtypſis illa veluti manus quædam prætrudit partes humidas,vt oleum roſaceum altius penetrat, quàm oleum commune ex oliuis expreſſum. Ex ſiccis,illa magis penetrant,quæ facile comminuuntur à natiuo calore, ſequuntur enim naturam calidorum. Ideo ex generibus terrarum, bolus armena penetrat,nec ſtypſis, quam habet mediocrem,impedit penetrationem,immo adiuuat,& promouet partes tenues. Ob id in febre peſtilenti mihi magnopere probatur, & qui improbant, parum attendunt,qualis ſit natura boli ar-

menæ. At contradixerit quiſpiam: medicamenta, quæ penetrant ad locum internum, aut amittunt ſuas vires agendi in via, & in longo circunductu partium, aut adaugent. Si adaugent, certè temperamentum loci affecti naturale mutabũt in alienum, & abolebunt, ſin amittunt, non profectò alterabunt. Reſpõdemus, vires integras, nec amitti, nec ſolui, ſed conſeruari, & ideo, vt illas conſeruẽt, nos tantùm adaugemus molem, quantum cõiectamus poſſe illis decedere in tota via. Age, renes à ſuo temperamento recedãt ad calidũ per duos gradus ſiue numeros. Nos exhibemus medicamentnm refrigerans paulò ſupra duos gradus, quia qnod ſuperat duos gradus, id omne iudicamus deceſſurum in tranſitu per vẽtriculum, per inteſtina, per venas meſenterii, per hepar, id aũt facere ſtudemus, vt poſtquã ad renes penetrauerit, facultatẽ

refrigerandi ſeruet vſq; ad duos gradus. Ponamus duas vncias aquæ boraginis habere facultatem refrigerandi vſq; ad duos gradus, nos tunc propinabimus tres vncias, quia paulò ſupra duos refrigerant, & illum exceſſum amittunt in via. Ideo vbi peruenerint vſq; ad renes, refrigerabunt in duobus gradibus, id quod deſiderabamus & facere ſtudebamus. Iam verò ad cutim applicabimus, quod ſupra duos gradus vix excedat, quia breuior eſt tranſitus ad renes. Proinde minus detrahitur medicamento de viribus. Nam, ſi nos certò ſciremus penetraturum medicamentum ad locum affectum ſeruata integritate ſuarum virium, tunc non eſſet, cur adaugeremus eius molem ſiue pondus. At præſcribere certam & definitam molem, & definitam quantitatem, ſolus Deus

102

poteſt. Medicus verò ſola prudentia, & indicio aſſequitur, indicatione ſumpta, tum à temperamento loci affecti, tum à ſitu, tum etiam à facultate medicamenti, quod exhibemus, vt penetret ad locum affectum.

FINIS.

99 951427

Digitized by Google